

Kandidat Eleanor Brenna

Hva kan diakonien tilføre religionsmøte mellom kristne og muslimer i Norge?

Foto: Reiner Schaufler / www.reinerschaufler.no

(med tillatelse)

Diakonhjemmet Høgskole

Studieretning/klasse: 10MDEL

Masteroppgave i diakoni, MADIA-599

Innleveringsfrist: 15. mai 2013

Veileder: Professor dr. theol Kjell Nordstokke

Antall ord: 23.404

SAMMENDRAG

Den norske kirke har vært engasjert i religionsmøte og religionsdialog i en årrekke. Vedtak er fattet i Kirkemøtet om kirkens engasjement for innvandring og integrering. På bakgrunn av vedtak og anbefalinger fra kirkens sentrale organer ønsket jeg å rette søkelyset mot hva diakonien kan tilføre religionsmøtet mellom kristne og muslimer i Norge. Kristne og muslimske deltakere i diakonale aktiviteter og en dialoggruppe i tre bydeler i Oslo og Drammen våren 2013 ble intervjuet for å finne svar på hva som motiverte dem til deltakelse, hvilke erfaringer de hadde gjort seg og ønsker for framtiden. Diakoner som var engasjert i prosjektene ble også intervjuet. I analysen av materialet er det lagt vekt på teori om makt, avmakt og myndiggjøring (empowerment). Historiene som er gjengitt i masteroppgaven reflekterer hvordan diakonal praksis og diapraksis (dialog i praksis) kan bidra til individuell vekst, læring og myndiggjøring. At diakonien kan bidra til å skape rom hvor gjensidig tillit kan vokse fram. Diakonien kan bidra til å være en brobygger i et samfunnsperspektiv. En forutsetning for at dette skal skje, er imidlertid at deltakere selv får være med i planlegging og gjennomføring av tiltakene.

Søkeord: diakoni, diakonal praksis, diapraksis, religionsmøte, religionsdialog, makt, avmakt, myndiggjøring (empowerment), forsoning, fred, Den norske kirke, Islam, muslimer, kvinner

FORORD

Takk til informantene mine som delte sine erfaringer og historier med meg.

En spesiell takk til min veileder Kjell Nordstokke og til øvrige lærere på masterstudiet i diakoni på Diakonhjemmet Høgskole.

Takk til mine medstudenter på Diakonhjemmet Høgskole.

Takk til mine foreldre Anna-Cathrine og Svein Brenna som har inspirert og støttet meg gjennom livet og nå gjennom studiet.

Takk til Marianne Torp Træthaug som har heiet meg fram og vært til inspirasjon i løpet av studiet.

Takk til Signe Myklebust som har delt så sjenerøst av sin diakonale kunnskap.

Takk til min søster Elizabeth Brenna som alltid sa ja til at jeg kunne bo hos henne i Oslo når jeg trengte husrom.

Takk til Astri Lunden og Signe Fyhn for gjestfrihet når jeg var på studiesamlinger på Diakonhjemmet Høgskole.

Takk til Ingeborg, Sigmund og øvrig Husfolk på Lia gård i Østerdalen for gode dager når jeg trengte ro til å skrive masteroppgaven våren 2013.

Takk til min kjære Siri for støtte gjennom tre års studium i diakoni og det avsluttende arbeidet med masteroppgaven.

Takk til Molly som tok meg med ut på tur – nå skal turene bli enda lengre!

Eleanor Brenna
Brøttum 15. mai 2013

INNHOOLD:

SAMMENDRAG.....	2
FORORD	3
1. INNLEDNING.....	6
2. AVKLARING AV BEGREPENE RELIGIONSMØTE, RELIGIONSIALOG, DIAPRAKSIS OG DIAKONAL PRAKSIS	8
3. HVA SIER DEN NORSKE KIRKE OM RELIGIONSMØTE?	9
3.1 Presentasjon av kirkemøtevedtak fra 2006 om integrering og om religionsmøte og Plan for diakoni for Den norske kirke av 2007	9
3.1.1 ”Innvandring og integrering – Den norske kirkes rolle i et flerkulturelt samfunn” (KM 11/06)	10
3.1.2 ”Utfordringer i religionsmøte” (KM 12/06).....	11
3.1.3 Plan for diakoni i Den norske kirke (KM 06/07)	11
3.2 Kommentarer til valg av kriterier i analysen av kirkemøtesakene – motivasjon, begrunnelse og handlingsalternativer.....	12
3.2.1 Motivasjon	12
3.2.2 Begrunnelse.....	13
3.2.3 Handlingsalternativer/forslag.....	15
3.2.4 Oppsummering - Dnks kirkemøtesaker som omhandler religionsmøte.....	18
3.3 Drøfting av kirkemøtevedtak	19
3.3.1 Makt og Den norske kirke.....	22
3.4 Oppsummering	24
4. TEORI OM DIAPRAKSIS, MAK, AVMAKT OG MYNDIGGJØRING	25
4.1 Diapraaksis – et møte mellom religionene.....	25
4.2 Makt, avmakt og myndiggjøring – en teoretisk presentasjon	27
4.2.1 Relevans av begrepene makt, avmakt og myndiggjøring	27
4.2.2 Hva er avmakt?	28
4.2.3 Myndiggjøring i diakonal teori og praksis	29
4.2.4 Teologiske begrunnelser for myndiggjøring i diakonalt arbeid.....	31
4.2.5 Makt, avmakt og myndiggjøring i religionsmøte i et kvinneperspektiv	33
4.3 Oppsummering	34
5. METODE.....	35
5.1 Valg av kvalitativ vitenskapelig metode	35
5.1.1 Begrunnelse for valg av menighet/områder	35
5.1.2 Utvalget av informanter	35
5.1.3 Intervjusituasjonene	36
5.2 Beretningsanalyse	38

5.3 SWOT-analyse	38
6. PRESENTASJON AV EMPIRISKE FUNN	40
6.1 Motivasjon og forventninger	41
6.1.1 Motivasjon og forventninger hos deltakere og frivillige	41
6.1.2 Motivasjon og forventninger hos diakonene	43
6.1.3 Oppsummering av motivasjon og forventninger	44
6.2 Erfaringer	44
6.2.1 Erfaringer hos deltakere	44
6.2.2 Erfaring med religion som tema	47
6.2.3 Erfaringer hos diakonene	48
6.2.4 Oppsummering erfaringer	51
6.3 Ønsker for framtiden	52
6.3.1 Framtidsønsker hos deltakerne	52
6.3.2 Framtidsønsker hos diakonene	53
6.3.3 Oppsummering framtidsønsker	54
6.4 Analyse av empiriske funn	55
6.4.1 Begrunnelse for valg av fokusområder: individ – rom/fellesskap – samfunn	55
6.4.2 Individets plass og rolle i religionsmøte	55
6.4.3 Rom for fellesskap, deling og læring	56
6.4.4 Religionsmøte i et samfunnsperspektiv	59
6.5 Beretningsanalyse av historier	60
6.5.1 Historie 1: Imamen kommer til nabokafeen	60
6.5.2 Historie 2: Turen opp på fjellet	61
6.5.3 Historie 3: Islamske kvinner i diakonvigsling	62
6.5.4 Historie 4: Diakonen inviteres til muslimsk kvinnesamling etter tragediene i Oslo 22. juli 2011	63
6.6 Analyse av beretningene	63
7. DRØFTING AV HVA DIAKONIEN KAN TILFØRE RELIGIONSMØTE	66
7.1 SWOT-analyse av diakonien som handlingsarena for religionsmøte:	68
7.2 Kommentarer til SWOT-analysen	68
7.3 Oppfylles Dnks intensjon om religionsmøte i oppgavens undersøkelse?	70
7.4 Drøfting av erfaringer i religionsmøte – makt, avmakt og myndiggjøring	72
8. KONKLUSJON	74
LITTERATURLISTE:	75
VEDLEGG	78

1. INNLEDNING

Det var med en viss ærefrykt jeg gikk løs på denne oppgaven. Fordi jeg i utgangspunktet tenker at de som kan si noe grunnleggende om diakoniens bidrag til religionsmøte mellom kristne og muslimer, er de som selv deltar i disse møtene. Siden jeg ”brenner” for diakonien, var jeg redd for at jeg kanskje ville bli skuffet, at diakonien var blitt ”borte” i de vellykkede og mindre vellykkede prosjektene jeg hadde hørt om, som hadde et diakonalt utgangspunkt, men som kanskje kan se ut som hvilke som helst sosiale, kulturelle eller helsefremmende aktiviteter.

Men det motsatte skjedde. I møte med – og i intervjuer med - deltakere, både muslimer og kristne, foldet det seg ut et fargerikt teppe av erfaringer og kunnskap hos dem som deltok. Det var tidvis rørende å se og høre hvordan informantene mine i intervjusituasjonene delte egne opplevelser av aktiviteter de deltok i, delte felles erfaringer, oppmuntret og styrket hverandre og hadde knyttet sterke personlige bånd som de ville at også andre skulle oppleve. De ville utvide kretsen, med både flere frivillige og flere deltakere fordi de opplevde det de var med på som så verdifullt i egne liv. At aktivitetene hadde sitt utspring i Dnk og med særlige diakonale trekk og diakonal tenkning, gjorde at jeg ble styrket heller enn svekket i min tro på at diakonien har noe særskilt å tilføre religionsmøte mellom kristne og muslimer.

Gode møteplasser må være likestilte møteplasser, ikke at en part dominerer og bestemmer, mens den andre parten forventes å takknemlig stille opp i aktiviteter uten å ha vært konsultert om hva de selv egentlig trenger. En bevisst erkjennelse av egen maktposisjon må til for å kunne være helt og relevant til stede for medmennesket slik at medmennesket opplever seg sett, hørt og tatt med på beslutninger – at den man hjelper føler seg myndiggjort til kanskje selv å ta styringen og ”hjelperen” kan tre til side og slippe taket i sitt eget prosjekt.

Den norske kirke har ønsket å engasjere seg i religionsdialog og integrering i samfunn og kirke av innvandrere, asylsøkere og flyktninger. I 2006 behandlet Kirkemøtet to saker som direkte omhandlet dette. Synspunkter som kom fram i saksframlegg til Kirkemøtet og Kirkemøtets egne vedtak i disse sakene, er interessante å ha som et bakteppe. Hva er Dnks intensjon? Hvordan henger dette sammen med det som erfares på ”grasrota”? Bør Dnk revurdere sin strategi? Bør Dnk gi diakonien større plass i forhold til religionsmøtene?

Denne oppgaven handler om religionsmøte mellom kristne og muslimer, ikke om religionsdialog i tradisjonell forstand. Forskjellen mellom religionsmøte og dialog kommer jeg tilbake til. Oppgaven omhandler ikke integrering av kristne fra andre land i norske menigheter, men integreringsaspektet for innvandrere til Norge blir berørt.

Informantene mine - kristne og muslimer – forteller om fellesskap som oppstår gjennom aktiviteter de gjør sammen. En betegnelse på dette er diapraksis. Hvor mennesker – ofte kvinner – kommer sammen på tvers av religiøs tro og kultur. Hvor de kan lage peppekakemoské og julekrybbe sammen før jul (se forsidebildet).

Diapraksis kan bli til dialog. Men det er ikke nødvendigvis et mål i seg selv. Diapraksis begynner på grunnplanet, der folk møtes på tvers av religiøs tro. Trygge rom skapes, der fellesskap og vennskap utvikles, og tillit bygges. Det viktigste er ikke dialog om religiøse spørsmål, dogmer, lover og regler, men det å være sammen og gjøre ting sammen.

Hva er hensikten med at mennesker møtes på tvers av religiøse skillelinjer?

Motivasjonsfaktorer kan være å fremme forsoning, fredelig sameksistens, godt naboskap, læring, menneskelig vekst, oppleve å bevege seg fra avmakt til makt i ulike situasjoner – å bli sett og erfare å bli styrket eller myndiggjort.

2. AVKLARING AV BEGREPENE RELIGIONSMØTE, RELIGIONSIALOG, DIAPRAKSIS OG DIAKONAL PRAKSIS

Religionsmøte omhandler både religionsdialog, samvær og samhandling mellom mennesker av forskjellig religiøs tro (komiteens merknader til KM 06/12:2).

Religionsdialog er gjerne knyttet opp til en samtale om tro. Det er ikke en debatt, en diskusjon eller forhandling (Leirvik 2007:8). Det er ikke et mål i religionsdialogen å bli enige. Oddbjørn Leirvik viser til filosofen Helge Søre sin definisjon av dialog: "[...] en samtale mellom to eller flere personer preget av gjensidig velvilje, åpenhet og samarbeid." Videre viser Leirvik til Anne Hege Grung sin beskrivelse:

Dialog er et møte ansikt til ansikt mellom likeverdige parter uten skjulte hensikter. Jeg går inn i en dialog, ikke for å forandre den andre, men for å ta del i den gjensidige forandring som kan skje gjennom et møte. (Leirvik 2007:8-9).

Grung beskriver dialogen som en samtale, men viser også til dialogen som det møtet mellom mennesker hvor samtalen skjer. Det skapes en arena, et rom. Forutsetningen for at det skal være en dialog, er gjensidighet, åpenhet og samarbeid. Gjensidigheten kan føre til forandring. Hva denne forandringen består i, kommer jeg tilbake til senere i oppgaven ut fra hva informantene mine forteller.

"Diapraksis" har også sitt utspring i religionsdialog, men betyr her dialog i praksis. I teorikapittelet beskriver jeg dette mer inngående. Diapraksis er et begrep som teologen Lissi Rasmussen har utviklet (LWF 2010:89). I diapraksis står ikke samtalen i sentrum, men en felles praksis som utføres av mennesker med ulike religiøs bakgrunn. Som det fremkommer senere, kan diapraksis føre til religionsdialog som en samtale om religiøse spørsmål.

Diapraksis må ikke forveksles med begrepet diakonal praksis. Diakonal praksis viser til ulike sider av diakonifaget, hva som kjennetegner diakonien; som for eksempel forvandling, forsoning og myndiggjøring, ulike former for diakoni (individuell, organisert, institusjonalisert osv.), diakonal metode og teologi og hvilke aktører som utøver diakoni (LWF 2010:2).

3. HVA SIER DEN NORSKE KIRKE OM RELIGIONSMØTE?

Jeg vil nå presentere og analysere to saksframlegg og vedtak i Kirkemøtet i 2006 som omhandler religionsmøte. Disse vedtakene skulle vise retningen som Dnk skulle gå i når det gjelder integrering av innvandrere og gi begrunnelse for og anbefalinger om religionsmøte. I analysen av disse dokumentene vil jeg legge vekt på kriteriene motivasjon, begrunnelse og handlingsalternativer som foreslås for menighetene.

I 2007 vedtok Kirkemøtet Plan for diakoni i Den norske kirke (KR 2008). Planens definisjon av diakoni og diakonal tilnærming er sentral i forhold til min problemstilling om hva diakonien kan tilføre religionsmøte. I dette kapitlet spør jeg om Plan for diakoni sier noe spesifikt om religionsmøte.

Jeg vil i tillegg referere til Kirkemøtets behandling i 2013 av NOU 2013:1 ”Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitikk” (Stålsett-utvalget) hvor Dnks møte med og forhold til andre religioner også blir drøftet.

Senere i oppgaven presenteres og analyseres forskningsresultater basert på mine informaners svar i forhold til kriteriene motivasjon for deltakelse, erfaringer, medbestemmelse, organisering og framtidsønsker. Informantene har deltatt eller deltar i diakonale aktiviteter som er initiert av Dnk og hvor mennesker med ulik tro møtes.

Er det samsvar mellom Dnks intensjoner vedrørende religionsmøte og de erfaringene som gjøres av mennesker som deltar i slike møter? Kan erfaringene bringe inn nye momenter i evaluering av Dnks engasjement? På hvilke måter kan teori om makt, avmakt og myndiggjøring bidra til refleksjon rundt intensjoner og erfaringer om religionsmøte? Disse spørsmålene vil jeg søke å finne svar på senere i oppgaven. Først en presentasjon av kirkemøtevedtakene.

3.1 Presentasjon av kirkemøtevedtak fra 2006 om integrering og om religionsmøte og Plan for diakoni for Den norske kirke av 2007

Jeg vil presentere og analysere saksframlegg og vedtak fra Kirkemøtet som direkte berører kirkens engasjement for mennesker med annen religion. Dette gjelder sakene 11/06 og 12/06. Jeg vil også presentere og analysere ressursdokumentet ”Veiledning i religionsmøte” som ble

vedtatt som del av KM sak 12/06. Videre refererer jeg til studieheftet ”Troende møter troende” som ble utarbeidet av Teologisk nemnd under Mellomkirkelig råd¹ i 2007.

Det er naturlig at kirken engasjerer seg i utviklingen av et samfunn med flerkulturell og flerreligiøs sameksistens. (KM 11.1/06:3)

Dette sto i begrunnelsen for sak 11/06 ”Innvandring og integrering – Den norske kirkes rolle i et flerkulturelt samfunn” i saksfremlegget til Kirkemøtet.

I innledningen til saksframlegget i kirkemøtesak 12/06 ”Utfordringer i religionsmøte” som munnet ut i et vedtak av ”Veiledning i religionsmøte” ble det slått fast:

Den norske kirke stilles på alle nivåer overfor utfordringer knyttet til hvordan man skal møte mennesker som tilhører andre religioner. Møtet mellom troende skjer på mange arenaer og på mange måter. (KM 12.1/06:1)

3.1.1 ”Innvandring og integrering – Den norske kirkes rolle i et flerkulturelt samfunn” (KM 11/06)

Kirkemøtesak 11/06 var en oppfølging av KM sak 06/05 ”Norges asyl- og flyktningpolitikk” hvor Kirkemøtet hadde kritiske merknader til norsk asyl- og flyktningpolitikk.

Kirkemøtesaken i 2005 var basert på en bred gjennomgang av ulike utfordringer i ressursdokumentet ”Når så vi deg som fremmed og tok i mot deg?”² hvor det særlig var lagt vekt på å utrede det bibelske og etiske grunnlaget for kirkens engasjement i asyl- og flyktningpolitiske spørsmål og de politiske utfordringer som følge av at mennesker søker tilflukt i Norge.

Kirkemøtet i 2005 ba om en ny sak til Kirkemøtet i 2006 som hadde som formål å drøfte hvordan både kirken og samfunnet for øvrig skulle motta og behandle mennesker på flukt som var kommet til Norge. Saken KM 11/06 omfattet både asylsøkere, flyktninger og innvandrere. Saken inneholdt også betraktninger om kirkens rolle i et stadig mer flerkulturelt og multietnisk samfunn.

---

¹ Mellomkirkelig råd vedtok i 2008 ”Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse engasjement”, hvor det bl.a. blir pekt på ambivalensen i å kople sammen dialog og integrering, da mange av kirkens dialogpartnere er godt integrert i det norske samfunnet (MKR 2008:5)

² <http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22505> (13.02.13)

3.1.2 ”Utfordringer i religionsmøte” (KM 12/06)

Mellomkirkelig råd og Teologisk nemnd hadde arbeidet med refleksjon om religionsmøte og dialog med andre religioner siden 1980-tallet. Arbeidet ble presentert i boken ”Tro møter tro” i 1990. Siden den gang og fram mot midten av 2005 og 2006 hadde situasjonen endret seg mye, siden stadig flere mennesker med annen religiøs bakgrunn var kommet til Norge³. Det politiske verdenskartet hadde også endret seg, og nye flyktninger og innvandrergrepper kom til Norge. Det utviklet seg til et større mangfold av mennesker med ulike kultur og religionstilknytning enn noen gang i Norges historie. Religion var også blitt en betydelig faktor i internasjonal politikk, internasjonal terrorisme fikk konsekvenser for norsk utenrikspolitikk, bl.a. et større norsk militært engasjement i utlandet (i den muslimske delen av verden) som ledd i ”kampen mot terror”.

Internasjonal politikk, økt innvandring til Norge som førte til flerkulturelle utfordringer og et større spekter av religioner representert i landet, var bakteppet for kirkemøtesaken ”Utfordringer i religionsmøte” (KM 12/06).

3.1.3 Plan for diakoni i Den norske kirke (KM 06/07)

Plan for diakoni i Dnk ble vedtatt i Kirkemøtet 2007. Planen er, i motsetning til de tidligere kirkemøtevedtakene jeg har henvist til over, et styringsdokument som rapporteres om i Kirkerådets rapport til Kirkemøtet hvert år. I denne korte presentasjonen tar jeg ikke mål av meg å presentere planen som helhet i forhold til ulike tilnærminger av diakonalt arbeid som kan anvendes i religionsmøte. Jeg gjør heller ingen vurdering av hva som skiller tidligere diakoniplan av 1987 fra den nye planen av 2007. Jeg vil imidlertid referere definisjonen av diakoni av 2007:

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. (KR 2010:7)

I en presentasjon av Plan for diakoni viser Kari Jordheim til at diakonien kommer til uttrykk slik definisjonen tilsier. Men hun vektlegger i tillegg to hovedanliggender i planen som henger tett sammen, nemlig betydningen av å være deltaker og diakoni som dialog. Hun viser til at det å ”[...] gå inn i et fellesskap som preges av gjensidighet og likeverd, forutsetter dialog”, at dialogen ikke søker makt, at dialog er endring, samarbeid og håp (Jordheim

---

³ Iht KM 11.1/06 var 1,5% av den totale norske befolkning innvandrere i 1970, og i 2006 var tallet økt til 8,3% av befolkningen.

2009:21-26). Jordheim skriver ikke spesifikt om religionsdialog, men det er de samme forutsetningene som Grung og Leirvik la til grunn for at religionsdialog og religionsmøte skal fungere.

3.2 Kommentarer til valg av kriterier i analysen av kirkemøtesakene – motivasjon, begrunnelse og handlingsalternativer

---

Når jeg velger disse tre kriteriene: motivasjon, begrunnelse og handlingsalternativer i analysen av de to kirkemøtesakene KM 11/06 og KM 12/06 og i henvisninger til religionsmøte og dialog i Plan for diakoni, er det et forsøk på å systematisere et forholdsvis stort materiale i kortform til bruk i denne oppgaven. Disse kategoriene vil danne grunnlaget for den endelige drøftingen av disse sentralkirkelige dokumentene opp mot teori og empiri i oppgavens avslutningskapittel.

I henvisning til og sitat fra sakene til Kirkemøtet skiller jeg mellom saksframlegg, kirkemøtekomiteens merknader og Kirkemøtets vedtak. Kirkemøtets behandling har innvirkning på saken og kan endre den i forhold til intensjonen som lå i det opprinnelige saksframlegget. Det skjedde, slik jeg vurderer det, i KMsak 11/06 hvor komiteens merknader la mer vekt på integrering av kristne innvandrere i menigheter på lokalplan enn det som opprinnelig kunne synes å være et mer generelt saksframlegg om kirkens holdning til integrering av alle innvandrere, både kristne og innvandrere med annen tro.

Komiteen skriver imidlertid at saksorienteringen 11.1/06 legges til grunn, og det kan tolkes som at komiteen ønsket å utvide perspektivene i saksframlegget heller enn å begrense dem. Kirkemøtet behandlet samme år også sak om ”Utfordringer i religionsmøte”, 12/06, med ressursdokument om veiledning i religionsmøte. Det kan også være grunnen til at komiteen ønsket å betone integrering av innvandrere i menighetene mer enn saksframlegget hadde gjort, siden møte mellom religioner ble behandlet i egen sak.

3.2.1 Motivasjon

KM 11/06: Komiteen i Kirkemøtet trakk først fram at hvordan mennesker blir mottatt og behandlet, er en viktig sak for innvandrere, men også for menighetene. Menighetene trenger å bli bevisstgjort sin rolle i møte med mennesker som kommer fra andre land og kulturer.

At vi er skapt til å leve i fellesskap med hverandre og med Gud, er koplet sammen med motivasjon for å åpne de kristne fellesskapene for innvandrere.

Kirken skal være et integrerende fellesskap, og kirken kan arbeide aktivt for integrering i samfunnet.

Kirken må holde fram det kristne menneskesyn og vektlegge alle menneskers likeverd. (KM 11/06).

I KM 12/06 synes den primære motivasjonen å være å peke på og drøfte utfordringene i religionsmøte. Det legges vekt på at saken skal bidra til refleksjon om praktisk arbeid med de utfordringer som møter Dnks menigheter i et flerreligiøst samfunn. Kirkemøtesaken inneholdt forslag til et ressursdokument som skulle være en veileder i religionsmøte for menigheter og enkeltpersoner i Dnk. Undertittelen til ressursheftet gir en indikasjon på motivasjonen bak utarbeidelsen av dokumentet: ”Hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker fra ulike trossamfunn.”

Motivasjonen i Plan for diakoni fra 2007 for arbeidet med integrering og religionsmøte er at diakonien ”har et spesielt ansvar der få eller ingen bryr seg”, at diakonien er en tjeneste for medmennesket og skaperverket, samt at diakonien baseres på gjensidighet og respekt for hverandres verdighet. (KR 2010:7)

3.2.2 Begrunnelse

Kirkemøtet gav en bibelsk begrunnelse for kirkens engasjement i KMsak 11/06. Det ble særlig vist til at det å ta seg av innflyttere og fremmede er et grunnmotiv i Bibelen⁴. I saksframlegget understrekes de kristnes kall til å være gjestfrie, at Gud ikke gjør forskjell på folk og Kirkemøtet viste til at ”For om et lem lider, lider alle de andre med” (1. Kor12,26).

I forslag til vedtak KM 11.1/06 ble Dnks rolle og ansvar understreket i forhold til integreringsarbeid ” [...] Dnks rolle og ansvar for å bidra til en god og respektfull integrering

---

⁴ KM 11.1/06 om Israelsfolket som var innflyttere i Egypt, og at de må elske innflytterne (2. Mos 22,21:3. Mos 19.33f; 5. Mos10, 17f), Jesus var selv flyktning (Matt 2). Jesus viser hvordan vi skal møte fremmede og mennesker som er utstøtt fra samfunnet. Jesus lærer oss om menneskeverd, han så og behandlet mennesker som enkeltindivider. Gud gjør ikke forskjell på folk, og etnisk identitet er ikke avgjørende overfor Gud (1 Kor 12,13; Gal 3,28; Kol 3,11).

når det norske samfunn går i retning av å bli et mer flerkulturelt og flerreligiøst fellesskap enn før.” Denne formuleringen var ikke med i kirkemøtekomiteens merknader eller i endelig vedtak, men dette forslaget til vedtak ble vedtatt:

Dnk må som majoritetskirke spille en aktiv rolle og delta i samarbeid med andre kristne kirker og andre tros- og livssynssamfunn. Gjennom dette kan mennesker med ulik kultur og religion få bedre kontakt med hverandre. Slik bygges tillit og forståelse. (KM 11/06:3).

Kirkemøtet synes å begrense kirkens engasjement til samarbeid på religionsfeltet heller enn et mer generelt ansvar for å bidra til integrering i samfunnet i det store og hele.

I KMsak 11/06 peker Kirkemøtet på to maktfaktorer som kirken må være seg bevisst. For det første den maktposisjonen Dnk har som majoritetskirke. Og for det andre at språk er makt. Et kapittel er viet forholdet mellom makt og avmakt i heftet ”Troende møter troende” (MKR 2007:14-15).

Framveksten av religiøs bevissthet og aktivitet innen de fleste verdensreligionene er en viktig begrunnelse for at Kirkemøtet behandlet KM 12/06. Disse trendene ble oppfattet i Norge når mennesker med ulik religiøs bakgrunn kom til landet. Kirkemøtesaken var en respons på disse nye trendene og vedtok Veiledning i religionsmøte som et ”bidrag til refleksjon om og praktisk arbeid med de utfordringer som møter Dnks menigheter i et flerreligiøst samfunn” (KM 12.1/06:2).

Innledningsvis i ressursdokumentet ”Veiledning i religionsmøte” beskriver daværende generalsekretær i Mellomkirkelig råd Olav Fykse Tveit begrunnelsen for heftet med at de aller fleste kommuner har innvandring, og at integrering og religionsmøte gjensidig påvirker hverandre (MKR 2006:5). Han peker på at økt integrering kan skje hvis det skapes rom for dialog, både samtalen og de daglige møtepunktene i menneskers liv (skole, barnehage, butikk, arbeidsplasser osv.)

Ressursdokumentet begrunner hvor viktig det er å kjenne egen tro i møte med andres tro, kjenne egen identitet for å kunne være trygg i møte med andre og å understreke at religionsmøte er stedet for likeverdige møter. En hoveddel av ressursdokumentet er viet holdninger kristne bør bringe med seg inn i religionsmøte. Begrunnelsen for heftet er altså bevisstgjøring av holdninger.

”Veiledning i religionsmøte” ble også utarbeidet for å peke på enkelte temaer som kan være berikende for religionsmøte: forsoning og felles aktivitet/handling (for alles beste) og spesielt utfordrende temaer som familier med flere religioner, bønn og religionsfrihet/konvertering.

I ressursdokumentet legges det vekt på forsoningsaspektet. Dette kan være forsoning mellom religionene som gjennom tidene har stått steilt mot hverandre, og det kan være forsoning på grunn av konflikter i lokalsamfunn og mellom nasjoner. Det understrekes at forsoningen ikke innebærer at de andre skal bli mer lik oss, men leve dialogisk med de forskjellene som består (MKR 2006:13)

Definisjonen av diakoni innebærer arbeidsoppgaver innen feltene nestekjærighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Det teologiske grunnlaget for diakonien legger vekt på at alle mennesker er skapt i Guds bilde til å være medmennesker og således er avhengige av hverandre, og at vi er skapt til å tjene og ha omsorg for hverandre. Som Kristus elsker oss, skal vi elske hverandre og utøve omsorg overfor hverandre. At troen virksom i handling fører til spørsmålet ”Hvem er min neste?” etter inspirasjon av lignelsen om den barmhjertige samaritan (Luk 10:25-37) og Jesu spørsmål til den blinde mannen ved Jeriko ”Hva vil du jeg gjøre for deg?” (Luk 18:41). Diakonien legger spesiell vekt på gjensidigheten i at det kan være du som trenger hjelp og omsorg nå, en annen gang er det meg. ”Omsorg og nestekjærighet bygger på gjensidighet, likeverd og respekt for den andres integritet.” (KR 2010:9-10).

3.2.3 Handlingsalternativer/forslag

De fleste forslag i KMsak 11/06 dreier seg om hvordan inkludere kristne innvandrere i kirkens liv. Dette ligger utenfor rammen for denne oppgaven, men handlingsalternativer som kan relateres til møte mellom religioner, refereres her.

KM 11/06 understreker at Dnk kunne ha gjort mer for å fremme integrering i egne menigheter og i samfunnet for øvrig. Den lokale menighet med sine medlemmer utfordres til å bidra i sterkere grad til integrering gjennom sine holdninger og handlinger. Fremmedfrykt og intoleranse hindrer integrering, og menigheter kan bidra til å motvirke dette gjennom holdningsskapende arbeid.

Kirkemøtet oppfordrer særlig offentlige myndigheter til å gjøre ordningene for flyktninger raue nok til at flyktningene får en god start. Det vises bl.a. til at det må legges bedre til rette for at flyktninger skal komme i arbeid, og at flyktninger og innvandreres kompetanse og ressurser blir anerkjent. Kirken sier altså noe om rammebetingelsene for at innvandrere skal kunne fungere og oppnå respekt i samfunnet på linje med norske.

Kirken må delta aktivt i den offentlige debatt om hvilke verdier samfunnet i endring skal bygge på. Hvilke verdier det vises til, framgår ikke direkte i kirkemøtevedtaket, men kan kanskje utledes av hva som er Kirkemøtets motivasjon for å behandle saken om innvandring og integrering.

Flere av vedtakspunktene i KM 11/06 gjelder oppfordring til lokalmenigheter om å søke å tilrettelegge for samvær og dialog mellom mennesker med ulik kultur og tro, og å være åpne for samarbeid med frivillige organisasjoner og politiske myndigheter for å utvikle religionsdialog i lokalsamfunnet. Kirkemøtet ba sentralkirkelige råd om å fortsette å ta nye initiativ til religionsdialog. Oppfordring gikk også til offentlige myndigheter om aktivt å legge til rette for religionsdialog som en del av integreringen.

Ressursheftet Veiledning i religionsmøte legger vekt på tre hovedgrupper av handlingsalternativer. For det første en trosbasert refleksjon for kristne som skal møte troende fra andre religioner. I dette ligger en teologisk begrunnelse for at kristne skal møte fremmede med respekt og åpenhet. For det andre presenteres en rekke holdninger og prinsipper som kristne bør etterstrebe i religionsmøte. Disse holdningene og prinsippene sammenfattes som åpenhet, vilje til å se og lytte, ærlighet, tydelighet og frihet fra tvang og maktmisbruk. Den tredje gruppen av handlingsalternativer er beskrevet som noen konkrete utfordringer i religionsmøte. Det pekes på at religionsmøte kan bidra til forsoning mellom religioner og til felles handling på tvers av religioner for å fremme fellesskapets beste. Ressursdokumentet presenterer også veiledning i forhold til problemstillinger som kan oppstå i familier med flere religioner, spørsmål om felles bønn når mennesker med ulik tro møtes og utfordringer når det gjelder temaer som religionsfrihet og konvertering.

Plan for diakoni (KR 2010:13) peker særlig på diakoniens ansvar i den samfunnsmessige konteksten og viser spesifikt til samarbeid med ulike aktører, også grupper fra andre religioner (s. 8). For å identifisere de viktigste diakonale utfordringene oppfordres menigheter

til å stille spørsmål som hvem er utestengt fra fellesskap med andre, hvor nøden er, og hvordan nestekjærighet kan uttrykkes helt konkret. Den diakonale innsatsen i forhold til integrering og religionsmøte kan dermed være både i dialogens samtale for å være en vei til større forståelse, og forsoningsarbeid mellom grupper i et lokalmiljø og mellom etniske grupper (2010:20). Å se lidelsen og å reise mennesker opp gjennom nestekjærighet, bidrar til myndiggjøring og fremmer rettferdighet. Diakonale tiltak som inkluderer å vise solidaritet med undertrykte, er i tråd med begrunnelsen for Dnks omsorgstjeneste.

3.2.4 Oppsummering - Dnks kirkemøtesaker som omhandler religionsmøte

	Motivasjon	Begrunnelse	Handling
KM 11.06 Innvandring og integrering	Viktig for innvandrere og menighetene. Behov for bevisstgjøring. "Vi er skapt til fellesskap". Kirkens oppdrag å være integrerende fellesskap, også i samfunnet. Det kristne menneskesynet og menneskeverd	Bibelsk: omsorg, gjestfrihet, Gud gjør ikke forskjell på folk. God og respektfull integrering. Bygge tillit og forståelse. Dnk må være sin maktposisjon bevisst som majoritetskirke. Språk som maktfaktor.	Holdningsskapende arbeid blant kristne for å motvirke fremmedfrykt og intoleranse. Oppfordring til offentlige myndigheter om raushet overfor nyankomne. Delta i offentlig debatt med kristent verdigrunnlag.
KM 12.06 Utfordringer i religionsmøte inkl ressurshefte "Veiledning i religionsmøte"	Peke på og drøfte utfordringene. Refleksjon om utfordringer menighetene møter i et flerreligiøst samfunn. Hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker av ulik trosbakgrunn.	Framvekst av religiøs bevissthet og aktivitet innen verdensreligionene. Økende innvandring, fra monoetnisk til multietnisk samfunn. Behov for møtepunkt for dialog og alminnelige møteplasser. Behov for bevisstgjøring av holdninger hos kristne. Trosbevissthet hos kristne i møte med andres tro.	Trosbasert refleksjon hos kristne som skal møte troende fra andre religioner (for å møte med åpenhet og respekt). Skolering i holdninger og prinsipper for religionsmøte (jfr. anbefalingene i ressursheftet). Forsoning og mulig felles handling på tvers av religioner for fellesskapets beste.
KM 06.07 Plan for diakoni i Dnk	Diakonien spesielle ansvar der andre ikke bryr seg. Tjeneste for medmennesket og skaperverket. Basert på gjensidighet og respekt.	Teologisk grunnlag, skapt i Guds bilde til å tjene og ha omsorg for hverandre. Gjensidigheten i en gang deg, en annen gang jeg som trenger hjelp. Likeverd, respekt for individets integritet.	Samarbeid med ulike samfunnsaktører. Identifisere dem som faller utenfor fellesskap. Hvor er nøden størst? Hvordan kan nestekjærighet uttrykkes konkret? Dialog/samtale. Forsoningsarbeid. Fremme myndiggjøring og rettferdighet.

3.3 Drøfting av kirkemøtevedtak

Kirken legger Utlendingsdirektoratets definisjon av integrering til grunn i sin saksutredning og viser til at integrering er det gjeldende prinsipp i norsk innvandringspolitikk. Integrering betyr i henhold til denne definisjonen ” [...] at innvandrere og flyktninger blir funksjonsdyktige deler av majoritetssamfunnet, men uten at de mister sin kulturelle eller etniske identitet.” (KM 22.2/06:4)

Kirken problematiserer ikke begrepet ”integrering”, men man kan jo stille seg spørsmålet hva mennesker skal integreres i eller til. Hva som menes med målet om at innvandrere og flyktninger blir ”funksjonsdyktige deler av majoritetssamfunnet”, er ikke presisert nærmere i saksframlegget.

Hva skal til for å gjøre mennesker funksjonsdyktige? Funksjonsdyktige til hva? Jeg kan legge en positiv tolkning til dette med funksjonsdyktighet og kople det opp mot begrepet å være myndiggjort eller ”empowered” på engelsk. Men funksjonsdyktighet er likevel et problematisk begrep.

Hvorfor er det en viktig sak for innvandrere? Hvem definerer hva som er viktig for innvandrere? Hvorfor er det ”naturlig” for kirken å engasjere seg i disse spørsmålene?

Et nasjonalt fellesskap må i framtiden både bygges på felles verdier og en felles kulturarv, samtidig som den må gi rom for den forskjellighet som ligger i at vi består av en rekke ulike etniske grupper. (KM 11/06:7)

Hvilken felles kulturarv er det da snakk om? Hvor går grenseoppgangen – hvem definerer den?

Dersom kulturuttrykk blir svært forskjellig fra de tradisjonelt norske, kan det være en stor utfordring. Dette begrepet utfordring er også mangesidig. Hvem er det utfordring for, og når kommer utfordring til syne? Er det når det norske kulturuttrykket eller tradisjoner blir utfordret åpenlyst? For eksempel at akseptert adferd i Norge blir sett på som umoralsk hos mennesker som er kommet til Norge og deres etterkommere med annen religiøs tro? Altså når norsk væremåte vekker anstøt hos innflyttere og de sier det åpenlyst? Eller er det når andre kulturuttrykk blir så annerledes enn det norske at det vekker anstøt hos nordmenn? (jfr. klesplagg-diskusjonen).

I Veiledning for religionsmøte legges prinsippet om likestilling mellom kjønnene til grunn. Det oppfordres til å etterlyse kvinners deltakelse på linje med menn i religionsmøte (MKR 2006:12). Det henvises også til menneskerettighetene som iht. saksfremlegget i KM 12.1/06 ”foreskriver like rettigheter for kvinner og menn og som forbyr diskriminering [...]” (KM 12.1/06:11). Dette er et minefelt internasjonalt da en rekke muslimske stater hevder at menneskerettighetene ikke er universelle, men en vestlig konstruksjon, og at Koranens status som rettskilde for muslimer er gjeldende selv om det også finnes ulike fortolkninger innen islam på dette området (Borchgrevink 2002:152). Jeg tar ikke her stilling til dette problemkomplekset, men vil peke på at dette er et tema som Dnk som majoritetskirke må håndtere med varsomhet både i religionsdialog og religionsmøte.

Det kan være en svakhet at det synes som at innvandrere skal inkluderes i vårt sett å være sammen på, ikke så mye at vi også må endre oss for å gi rom for andre. Fokus er generelt sett på de kristne i dokumentene, hvordan kristne skal opptre og hvilke verdier vi bringer inn i møtet med de andre. Det er et grunnleggende prinsipp i tverrkulturell kommunikasjon å bli bevisst vår egen kultur for å forstå andres kultur. Men i Dnks Veiledning for religionsmøte går man så langt som å si at vi må styrke oss til å møte det fremmede. I Veiledning i religionsmøte står det at ”Vi utsetter oss for risiko og viser egen sårbarhet”. Det vises videre til at

Ved å åpne seg for andre løper man en risiko for å bli avvist, bli tråkket på eller utfordret slik at troen skakes. Kristnes liv innebærer noen ganger å ta slik risiko for evangeliets skyld: ”Den som mister sitt liv, skal finne det.” (Mark 8,35). (MKR 2006:12-13).

Vi skal senere se, gjennom intervjuene jeg har gjort, at religionsmøte oppleves langt mer positivt og trosstyrkende enn hva Veiledning i religionsmøte forespeiler.

Henvisningen i KM 11/06 til 1. Kor 12:26: ”For om ett lem lider, lider alle de andre med.” kan tolkes som å gjelde kristne innvandrere siden det i neste vers forklares at det er Kristi kropp vi er lemmer av. Henvisningen begrenser seg til kristne og omfatter ikke innvandrere uansett religiøs tilhørighet. Dette kan være med å skape skillet, ”oss og dem” i forholdet mellom kristne innvandrere og innvandrere med annen religiøs bakgrunn. Dette perspektivet utvides i visjonen for Dnks diakonale tjeneste ”Guds kjærlighet til alle mennesker og alt det skapte, virkeliggjort gjennom liv og tjeneste” og videre i den nye definisjonen av diakoni som

ble vedtatt i Kirkemøtet i 2007 som omfatter nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.

Jeg undres på hvorfor utfordringene vektlegges så sterkt i saken om religionsmøte. Er utfordringen at majoriteten blir utfordret av minoritetene,? Det står i forordet til ressursdokumentet Veiledning i religionsmøte: ”Kirken utfordres til teologisk refleksjon og praktisk engasjement”. Litt ydmykt pekes det på at majoriteten har noe å lære av minoritetene, og i begrunnelsen minnes det om at alle er like mye verd i Guds øyne.

Det blir mye fokus på hva Dnk skal gjøre for å få folk til å føle seg hjemme i ”vårt hus”. Det er tendens til en ”vi” og ”de andre”-tilnærming, selv om det også legges vekt på likeverd, respekt og ulike måter å fremme et likeverdig religionsmøte. I mindre den diakonale tilnærmingen ”hva vil du at vi skal gjøre for deg”.

Jeg stiller meg spørsmålet om Dnk tar tak i og utfordrer fremmedfrykt som også er utbredt blant kirkens medlemmer når ressursdokumentet så sterkt (etter å beskrive at utgangspunktet er troen) betoner Jesu forbilde i forhold til de holdninger som må prege de kristne i møte med mennesker med annen tro: åpenhet, vilje til å se og lytte, ærlighet, tydelighet og frihet fra tvang og maktmisbruk.

Kirken har et ansvar både i forhold til integrering på menighetsnivå og i samfunnet. I komiteens merknader vises det til at denne utfordringen handler om å være en tjenende kirke i henhold til visjonen i Dnk: ”å være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.” (KM 11/06:2)

Diakoni – eller diakonalt arbeid – omtales ikke eksplisitt i de to saksframleggene i Kirkemøtet (KM 11.1/06 og 12.1/06). I vedtaket KM 11/06 oppfordres lokalmenigheter til å styrke det diakonale arbeidet på innvandringsfeltet. Det er ikke spesifisert om dette gjelder kristne innvandrere eller innvandrere generelt. I forordet til Veiledning i religionsmøte (2007:7) nevnes det diakonale arbeidet som en dimensjon av kirkens oppdrag i verden i møte med mennesker med annen tro.

Det kan synes som at det er viktige diakonale elementer i kirkemøtedokumentene, men at diakoniens særpreg og tilnærming verken er inkludert eller drøftet som motivasjon, begrunnelse eller i handlingsalternativer annet enn i Plan for diakoni i Den norske kirke.

Kirkemøtedokumentene drøfter og anbefaler hvordan kristne kan styrkes både i forhold til teologisk ståsted og holdninger som bør være tilstede for å gå inn i religionsmøte og at det skal bli gode møter. I diakonalt arbeid er forvandling, forsoning og myndiggjøring nøkkelbegreper, men da er det gjerne ikke majoriteten og den sterkeste det gjelder i første omgang (LWF 2010:43). Det kan imidlertid vise seg at religionsmøte kanskje overraskende styrker begge parter. Dette kommer jeg tilbake til.

Forvandling kan vi se spor av i forslagene om holdninger som skal prege de kristne i religionsmøte. Forsoning er nevnt i dokumentene jeg har presentert, da som forsoning mellom religioner og lokalsamfunn. Myndiggjøring (empowerment) kan jeg også indirekte se er tilstede i dokumentene, men da i hovedsak myndiggjøring av de kristne som begir seg inn i religionsmøte. Altså myndiggjøring av dem som representerer majoriteten. Det legges mindre eksplisitt vekt på myndiggjøring av innvandrere, selv om det også kanskje er tanken bak når komiteen i Kirkemøtet under behandling av saken om innvandring og integrering slår fast at hvordan mennesker blir mottatt og behandlet ”[...] er en viktig sak for innvandrere, men også for lokalmenigheten.” (KM 11/06:1).

3.3.1 Makt og Den norske kirke

Den norske kirke har en dominerende posisjon (antall medlemmer, utbredelse, relasjon til lokale og nasjonale myndigheter) i det religiøse landskapet i Norge og kan derfor sies å ha stor makt blant trossamfunnene i Norge. Kirken er organisert på ulike nivåer fra Kirkemøtet ned til hvert enkelt sogn. Den står i relasjoner til lokalsamfunn hvor den er representert, og til myndigheter og det politiske liv på nasjonalt plan, selv etter Grunnlovsendringen av 2012 da Den norske kirke ble delvis fristilt fra staten⁵ (KM 12/12 og KM 10/13).

Som landsdekkende majoritetskirke har Dnk ansvar i forhold til sin betydelige medlemsmasse, framholdt Kirkemøtet 2013. På den annen side, i egenskap av den

---

⁵ Grunnlovsendringen av 21.05.12 medfører at statens særskilte kirkestyre avvikles, inkl kirkelig statsråd. Grunnlovsendringene innebærer etter hvert at den statlige styringen av kirken opphører, og kirken skal fastsette egne ordninger og styre egen virksomhet (Kirkerådet 2013:5)

maktposisjonen Dnk har, betyr dette også at Dnk må ta ansvar i forhold til fellesskapet av tros- og livssynssamfunn i Norge. Det såkalte ”Stålsett-utvalget” framla sin utredning ”Det livssynsåpne samfunn” (NOU 2013:1) i 2013. Kirkemøtet våren 2013 drøftet utredningen, og i vedtaks form uttalte Kirkemøtet:

Kirkemøtet mener også *flere*⁶ vesentlige faktorer bør tillegges vekt i utformingen av en mer helhetlig tros- og livssynspolitikk. Også [...] landsdekkende tilstedeværelse, oppslutning som majoritetstrossamfunn og bredde i kompetanse er vesentlige faktorer det må tas hensyn til i utformingen av den offentlige tros- og livssynspolitikken. Historie og kulturell kontekst bør også reflekteres. (KM 11/13⁷).

Denne uttalelsen kan tolkes som et behov fra Dnk for å understreke sin posisjon, sin makt, i forhold til norske bevilgende myndigheter. Kanskje kan det også være et uttrykk for at Dnk anser seg som å være i en særstilling i Norge, jfr. Grunnlovens nye § 16 ”Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsutøvelse. Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk Kirke, forbliver Norges Folkekirke, [...]”

På den annen side understreker Kirkemøtet viktigheten av både integrering, dialog og samarbeid med andre tros- og livssynssamfunn i samme KMsak, og sier:

Et religions- og livssynsåpent samfunn anerkjenner at tros- og livssynssamfunn er samfunnsinstitusjoner som opprettholder, bygger og utvikler kultur og fellesskap. Kirkemøtet mener at en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk må legge til rette for at tros- og livssynssamfunn får bidra til integrering, verdier og kollektiv mening som et pluralistisk samfunn er avhengig av.

Et samfunn som forstår seg selv som tros- og livssynsåpent, åpner rom som Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn med frimodighet kan gi innhold og retning. Det vil Den norske kirke gjøre i dialog og samarbeid med de andre tros- og livssynssamfunn. (KM 11/13:6)

Dnk peker på at det er viktig å være seg bevisst den makt som ligger i å være majoritetsreligionen i Norge. I Veiledning i religionsmøte som ble vedtatt av Kirkemøtet i 2006 under overskriften ”Vi lar ikke majoritetsreligionen definere hvordan det er å være minoritet”, heter det:

Ethvert møte mellom mennesker innebærer et maktforhold. Maktforholdet kan oppfattes ulikt av dem det gjelder. Noen kristne i Norge kan oppleve seg som en minoritet i møte med verdier og holdninger som er utbredt i samfunnet. Allikevel vil de som tilhører andre religiøse tradisjoner i Norge som regel ha en sterkere opplevelse

---

⁶ I tillegg til de 8 prinsippene for en menneskerettighetsbasert, aktivt støttende og ikke-diskriminerende tros- og livssynspolitikk hvor alle må akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynsuttrykk i det offentlige rom (vedtak KM 11.4/13)

⁷ Foreløpig protokoll pr 21.04.13: (<http://www.kirken.no/?event=showMeetingPlan&famID=8462>)

av å være minoritet. Som majoritetsreligion har kristendommen hatt mange privilegier i Norge og derfor en overlegen maktposisjon. Hvilke språk og hvilke møteformer, samtaleformer og organisasjonsformer som benyttes, påvirker maktforholdene mellom mennesker. Det er ikke opp til majoriteten eller de som er på kulturell hjemmebane å avgjøre om minoriteten kjenner seg ivaretatt. (MKR 2006:11)

Dnk representerer majoriteten, men i enkelte tilfeller på menighetsnivå, som i områder hvor jeg har gjort intervjuer til denne oppgaven, er Dnk i minoritet på lokalplanet. En av menighetene ligger i en bydel med 8000 innbyggere, hvorav 2000 er medlemmer av Dnk. Et stort sprang i forhold til at 76,4 % av befolkningen i Norge er medlemmer i Dnk (KM 03/13).

3.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg behandlet ulike kirkemøtevedtak, Plan for diakoni og Dnks veileder i religionsmøte. Kirken har gode intensjoner som er nedfelt i dokumentene, men som det framgikk av drøftingen, er det flere spørsmål som melder seg. Blant disse er: hvem definerer hva som er bra for innvandrere? Hva innebærer integrering? Hva skal innvandrere integreres i? Og hvordan skal denne integreringen skje? Hva er innholdet i religionsmøte i et diakonalt perspektiv? Jeg har også beskrevet noen hovedelementer i kirkemøtebehandlingen av Tros- og livssynsutvalgets innstilling i 2013. I alle dokumentene, på ulike vis, trekkes makt inn som et tema. Kirkens maktposisjon som majoritetskirke, definisjonsmakt i forhold til hvem definerer minoritetens ivaretagelse osv.

Det synes som at makt, avmakt og myndiggjøring er temaer som også i den kirkelige sammenhengen er viktig. I det neste kapitlet vil jeg fokusere på teori som kan belyse dette nærmere.

4. TEORI OM DIAPRAKSIS, MAKT, AVMAKT OG MYNDIGGJØRING

For å drøfte hva diakonien har å tilføre religionsmøte, vil jeg legge vekt på begrepene diapraxis, makt, avmakt og myndiggjøring. Disse begrepene er, som det vil framgå i dette kapitlet, på ulike måter også sentrale i diakonal teori.

4.1 Diapraxis – et møte mellom religionene

Møter mellom mennesker med ulik religiøs tro har skjedd gjennom alle tider. Delvis har møtene vært preget av gjensidig respekt og fredelig sameksistens, men gjennom historien er det også utallige eksempler på at møtet mellom mennesker med ulik religiøs tilknytning har vært preget av konflikt og motsetninger. Slik er det også i dag i verden og lokalt i vår norske virkelighet.

Dette har i særdeleshet vært synlig i forhold til de siste 40-50 års innvandring til Norge av mennesker med muslimsk tro. Dette er ikke noe enestående for Norge. Den danske teologen og forskeren Lissi Rasmussen har viet mye av sitt forskningsarbeid til akkurat denne problematikken. Hva skjer i religionsmøtene, hva gjør at de blir konfliktfylte, eller motsatt hva gjør at det blir møter som fremmer fredelig sameksistens, endog samarbeid på tvers av religionsskiller (Rasmussen 1997:65)? Rasmussen var og redaktør for boken ”Bridges instead of Walls” (LWF:2007) som presenterer forskningsarbeid som ble gjort parallelt i tre ulike land (Danmark, Nigeria og Indonesia). Boken gir eksempler på møter mellom kristne og muslimer og presenteres både i forhold til konflikt og til forsoning.

Allerede på 1980-tallet introduserte Rasmussen begrepet ”diapraxis” (LWF 2010:89). Diapraxis står ikke i motsetning til religionsdialog, men Rasmussen viser til, ut fra sin erfaring i feltarbeid i Afrika (som dannet grunnlaget for hennes doktoravhandling), at diapraxis er noe annet enn religionsdialogen som hun beskriver som tankens eller samtalens dialog på tvers av religiøse skillelinjer. Diapraxis er en levende prosess – der de som er sammen - gjør noe sammen, og det er det viktigste, heller enn samtalen. Ut fra diapraxis kan en dialog oppstå (Rasmussen 1997:69).

Det teologiske grunnlaget for diapraksis er Jesu befaling om at alle mennesker er kalt til å elske sin neste som seg selv (Matt 22,29). Da blir spørsmålet hvem ”din neste” er. I den diakonale sammenhengen tolkes gjerne ”din neste” uten å stille krav til kristen tro.

Dette gjenspeiles også i dokumentet ”Together towards life: Mission and evangelism in changing landscapes” som skal drøftes i Kirkenes Verdensråds 10. generalforsamling i 2013. Her vises det til at evangelisering ikke bare innebærer vitnesbyrd om ”our deepest convictions, but also listening to others, and being challenged and enriched by others” med henvisning til Apg 10. Det er særlig viktig med dialog mellom mennesker med forskjellig tro for å beskytte rettighetene til minoritetsgrupper og retten til religiøs utfoldelse (WCC 2012:15).

Møte mellom religionene skjer på forskjellige plan. Ett slikt plan er konflikt- og motsetningsplanet. Men det er også et annet plan; toleranseplanet, hvor man kanskje prøver å oppnå en konfliktfri sameksistens. Så er det det interaktive planet hvor vi finner både religionsdialogen og diapraksis. Dialogen forutsetter at det er en arena hvor man er dyktig på noe, samtale om tro, mens diapraksis er der hvor aktiviteter sammen i seg selv utgjør selve kjernen i religionsmøte. I diapraksis fordres ikke en intellektuell eller kunnskapsbasert refleksjon, men det å være og å gjøre noe sammen som fremmer et felles mål. Diapraksis er mer en sosial handlingsarena som også kan føre til religionsdialogen, men dialogen er ikke et mål i seg selv.

I Norge er ikke diapraksis et så kjent begrep, men det dukker opp i ulike sammenhenger. Sturla Stålsett uttalte i sitt innledningsforedrag da han ble tilsatt som generalsekretær i Kirkens Bymisjon i 2006, at ”Diapraksis vil bli like viktig som dialog”. Han viste til hva som kan og bør skje ”midt i vår egen by, og det vil kunne dempe religions- og kulturkonflikter.” (Frogner 2006:2). Begrepet diapraksis refereres til i artikler, foredrag og opplæring i forbindelse med arbeid med religionsdialog i Norge (Grung 2008, Leganger-Krogstad, Leirvik 2003, UiO 2012). Mellomkirkelig råd referer også ett sted i sitt prinsippdokument om sitt interreligiøse engasjement til diapraksis (MKR 2008:6).

4.2 Makt, avmakt og myndiggjøring – en teoretisk presentasjon

---

I flere fagdisipliner, særlig de sosialvitenskapelige fagene, er ”myndiggjøring” et begrep som stadig oftere har vært brukt⁸. På engelsk brukes betegnelsen ”empowerment”. I det engelske ordet ”empowerment” er ”power”, på norsk ”makt”, del av ordet. Denne referansen til makt forsvinner i oversettelsen til norsk. Jeg velger likevel å bruke den norske betegnelsen ”myndiggjøring” videre i denne oppgaven⁹, da dette har blitt den mest anvendte betegnelsen i diakonal teori og praksis (LWF 2010:46). I dette teorigapittelet vil jeg diskutere ulike tilnærminger til begrepet, på generelt grunnlag, og særlig hvordan dette i de senere år har vært utledet innen diakonal teori og praksis.

Maktbegrepet henger sammen med myndiggjøring på ulike vis. Makt kan være både positivt og negativt i relasjon til myndiggjøring (jfr. Nissens inndeling av makt som jeg vil presentere under temaet myndiggjøring i diakonal teori og praksis). Avmakt kan defineres som fravær av makt og kan representere det som står i motsetning til myndiggjøring. Alle begrepene kan relateres til egen-myndiggjøring, enkeltindivider, grupper, organisasjoner, lokalsamfunn og politiske systemer (Adams 2008).

Det er ulike aktører i dette bildet, med større og mindre makt, som opplever avmakt eller blir myndiggjort. I denne oppgaven er det i hovedsak enkeltindivider, det vil si deltakere i religionsmøtene (inkludert diakonene), menigheter og andre fellesskap som oppstår i sammenheng med religionsmøtene, som er mitt fokus. Men Dnks posisjon som majoritetskirke i sammenheng med religionsmøter og dialog er også presentert i forrige kapittel, siden den diakonale tjenesten jeg drøfter har sitt utspring i Dnk. Skjer myndiggjøring i disse sammenhengene? Hvem blir myndiggjort, og hvordan er maktfordelingen?

4.2.1 Relevans av begrepene makt, avmakt og myndiggjøring

Myndiggjøring har utviklet seg til å bli et sentralt begrep også innen diakonien. Når jeg vektlegger makt, avmakt og myndiggjøring, er det fordi jeg legger begrepene og det teoretiske

---

⁸ ”Empowerment” som begrep ble brukt i sosialfaglig litteratur på slutten av 1970-tallet i USA og i England på slutten av 1980-tallet. Men ideen bak myndiggjøring kan spores mye lengre tilbake, bl.a. til selvhjelps-tanker for fattige i England på 1800-tallet (Samuel Smiles), stemmerettskampen for kvinner på 1900-tallet og menneskerettighetsbevegelsene i USA på 1960-tallet (Adams 2008:7-8).

⁹ Vik (2012:86) refererer til flere mulige oversettelser av begrepet ”empowerment” som bemyndigelse (Stang 2003), styrking (Guldbrandsen 2000) og mobilisering (Sørensen&Graff-Iversen 2001), livsstyrketrening (Hem 2003). I Danmark har betegnelsen selvoppreisning vært brukt, i svenske arbeider maktgörande og maktmobilisering.

grunnlaget til grunn for å belyse og drøfte diapraksis, altså religionsmøte og aktiviteter som skjer i dette møtet mellom kristne og muslimer, som er denne oppgavens hovedanliggende.

”Myndiggjøring dreier seg om å (om)fordele og (om)strukturere maktrelasjoner” i henhold til en lærebok for fagfolk i helse- og sosialsektoren (Vik 2007:82). Myndiggjøring i et diakonalt perspektiv har mye av det samme grunnlaget som innen helse- og sosialfag. I ”Diakoni i kontekst” som er et bidrag fra det Lutherske Verdensforbund i forståelsen av diakoni og diakonal praksis beskrives det slik: ”Myndiggjøring innebærer et maktskifte, noe som innebærer en kritisk omgang med skjev maktfordeling” (LWF 2010:46). Begrepet myndiggjøring i en diakonal kontekst har tilleggsdimensjoner i forhold til en helse- eller sosialfaglig tilnærming. Disse ekstra dimensjonene vil jeg presentere senere i dette kapittelet, da disse også er sentrale i drøftingen av hva diakonien har å tilføre religionsmøte.

Nordstokke stiller spørsmålet ”Who empowers whom?” i sin artikkel ”Empowerment in the perspective of ecumenical diakonia” (2012:185). Han stiller spørsmålet i en økumenisk kontekst, men jeg finner spørsmålet like relevant i forhold til mitt tema om hva diakonien kan bidra med i religionsdialogen mellom kristne og muslimer i Norge. Dette vil være en av tilnærmingene i drøftingen etter presentasjon og analyse av det empiriske materialet.

En annen side av myndiggjøring er at de som er satt til å utføre tjenesten, diakonene, også trenger å bli myndiggjort for å kunne ha en kritisk røst som snakker mot urettferdighet og urett (Jordheim 2011:23).

4.2.2 Hva er avmakt?

Avmakt kan kjennetegnes ved at det ikke finnes noen midler eller muligheter til å endre sin situasjon, altså at man befinner seg i en situasjon hvor det ikke finnes en utvei. Da er avmakten avhengig av makten (hvor en part søker å holde den andre i avmakt). Men avmakt kan også forstås slik at det kan utvikles motmaktstrategier som er med på å forandre situasjonen (Ohnstad 2010:251). Denne motmakten betyr ikke nødvendigvis at for å oppnå makt, er man avhengig av en konflikt med makthaverne (Adams 2008:60), men det kan skje ved at man tar kontroll over noe den andre setter pris på (penger, prestisje, psykologisk støtte). Avmakt kan altså være å være avhengig av den som besitter makten. Eller motsatt, slik Vik siterer Emerson: ”Den eines makt er den andres avhengighet av den førstnemnde.” (Vik 2007:85).

Mangel på kunnskap er også en side av avmakten. Kompetanse og kunnskap er viktige virkemidler for frigjøring og myndiggjøring (Vik 2007:85).

Avmakt kan ha sitt opphav i sosiologiske forhold hvor folk blir værende avmektige på grunn av komplekse og skjulte strukturer, selv om det gjøres forsøk på å myndiggjøre disse menneskene (Adams 2008:61).

I ”Diakoni i kontekst” brukes betegnelsen håpløshet når avmakt beskrives, eller en følelse eller opplevelse av maktesløshet. Det vises til bildet av en spiral av håpløshet som kan være en følge av marginalisering som har flere dimensjoner: den personlige dimensjonen når noen fratas selvfølelsen, eller på det sosiale planet; mekanismer som stenger ute, hvor folk fratas gode betingelser personlig, sosialt, økonomisk eller kulturelt. Eller kombinasjoner av dette som hindrer menneskers tilgang på det som ansees å være felles goder og rettigheter.

Håpløshetsspiralen kan brytes og erstattes med håpsspiralen. Håpsspiralen har fire nivåer eller dimensjoner: det individuelle, de politiske, ideologiske og sosiale dimensjonene. Blir den menneskelige verdighet bekreftet på et av disse nivåene, kan det medføre fellesskap og håp. (LWF 2010: 20-21). Det bringer meg over til myndiggjøring.

4.2.3 Myndiggjøring i diakonal teori og praksis

Myndiggjøring må sees i sammenheng med makt, men det er en tvetydighet (ambiguity) i dette som Nissen drøfter i sin artikkel ”Towards a transformation of power: New Testament perspectives on diakonia and empowerment” i Diaconia (Nissen 2012:26-43). Tvetydigheten består i henhold til Nissen i dilemmaet at på den ene siden er det den som gir, som skal styrke den som mottar. Dette sier Nissen kan utgjøre en skjult form for bruk av makt. Den andre siden av dette, skriver Nissen, er om Jesu eksempel i Bibelens evangelier kan gi oss en ny måte å forstå forholdet mellom makt og myndiggjøring i en diakonal kontekst.

For å klargjøre maktbegrepet viser Nissen til en studie fra Institutt for utviklingsstudier i Brighton som beskriver at makt kan forstås og virke på ulike vis:

- Makt over – en maktutøvelse som involverer enten/eller en relasjon som inkluderer dominering eller underordning.
- Makt til – makt som relaterer seg til å ha makt eller autoritet til å fatte beslutninger, makt til å løse problemer på en kreativ måte og sette mennesker i stand til endring
- Makt med – beskriver den makten mennesker har som organiserer seg for å oppnå et felles mål og utvikler en felles forståelse av hvordan nå målene.
- Makt innenfra – slik makt refererer seg til den individuelle selvtillit, selvbevissthet og selvsikkerhet. Dette kan bidra til at mennesker settes i stand til å analysere sin situasjon, hvordan makt har innvirkning på deres liv, og at de gjennom økt selvtillit kan ha innvirkning på og endre sin egen situasjon. (Nissen 2012:30).

Nordstokke videreutvikler konseptet myndiggjøring og viser til hvordan begrepet er blitt brukt i økumenisk sammenheng og dokumenter. Han viser til tre forhold som er viktige å ta med i betraktningen når en reflekterer over myndiggjøring i et diakonalt perspektiv: I hvilken kontekst skjer myndiggjøringen? Hvilke faktorer påvirker prosessen, kulturelt, sosialt og politisk, altså en tverrfaglig tilnærming. Hvilken identitet har den som myndiggjøres i forhold til andre og miljøet? Han peker på at den lokale menigheten kan være et sted for nyskapende diakonal praksis. ”Diakoni nedenfra”, ”selv-myndiggjøring” som en energi innenfra, som er basert på egne erfaringer og bekymringer i deres liv og på visjon fra egen tro. (Nordstokke 2012:186, Nissen 2012:41). Nissen er i større grad opptatt av hvordan hjelperollen kan utvikles slik at mottaker ikke opplever det som maktbruk ovenfra.

I ”Diakoni i kontekst” (LWF 2010) er myndiggjøring et av de tre sentrale begrepene ved siden av – eller som følge av – forvandling og forsoning¹⁰. Begrepene ble lansert i dokumentet ”Misjon i kontekst” som ble publisert i 2004 før Det lutherske verdensforbundet utarbeidet dokumentet om diakoni. Begrepene – forvandling, forsoning og myndiggjøring – angir de grunnleggende retninger for diakonalt arbeid, men i tillegg også hvordan dette arbeidet skal gjøres og de verdiene arbeidet styres av (LWF 2010:43). Begrepene er relevante også i denne

---

¹⁰ Nordstokke referer til hvordan hver av disse tre begrepene kvalifiserer de andre to.” Forvandling forutsetter at mennesker er forsonet og myndiggjort, myndiggjøring bidrar til prosessene for forvandling og forsoning, forsoning er kun reell når folk er myndiggjort og forvandlet.” (min oversettelse. Nordstokke 2012:191).

oppgaven når jeg analyserer og drøfter erfaringer som kristne og muslimer gjør seg i religionsmøte.

4.2.4 Teologiske begrunnelser for myndiggjøring i diakonalt arbeid

---

Jeg vil i det følgende kort redegjøre for det som vektlegges i ”Diakoni i kontekst”, hos Nissen og Nordstokke, som sentrale teologiske anliggender i forhold til myndiggjøring i en diakonal sammenheng.

Den teologiske begrunnelsen for myndiggjøring starter gjerne med skapelsesforståelsen ” [...] der hvert menneske er skapt i Guds bilde, med evner og ferdigheter, uavhengig av nåværende sosial situasjon.” (LWF 2010:46,). Her gjøres ingen forskjell om man tror på den treenige Gud eller Allah, andre guder eller ikke slett ikke har en gudstro. Alle, i en kristen forståelse, er skapt av Gud og er like mye verd¹¹.

Myndiggjøring er ikke et begrep vi finner i Bibelen, men Jesus representerer en ny form for makt. Nissen viser til ordet makt eller autoritet (eksousia på gresk). Denne form for makt har fire referanser i henhold til Nissen: å snakke med autoritet om Guds vilje, å tilgi synd og gjenopprette forholdet til Gud, å helbrede sykdom og gjenopprette menneskers fysiske integritet og til sist at denne kraften er gitt til disiplene (Nissen 2012:34).

Nissen peker på at kristen nestekjærlighet er grunnlaget for en diakonal praksis. Men han retter søkelyset mot at den hjelpen som gis på grunnlag av nestekjærlighet, ikke må være nedlatende eller føre til avhengighet mellom giver og mottaker. Den diakonale hjelpen må gis mest mulig på grunnlag av mottakers egne ønsker og behov (Nissen 2012:29). Dette har sammenheng med ett av diakoniens sentrale teologiske grunnelementer (Kirkerådet 2007:9), inspirert av Jesus Kristus sin egen tilnærming når han stiller spørsmålet til den blinde mannen ved Jeriko: ”Hva vil du jeg skal gjøre for deg?” (Mark 10:51, Luk 18:41). Mottaker blir subjektet i relasjonen, heller enn objekt: det motsatte av en paternalistisk tilnærming (Nordstokke 2012:188).

---

¹¹ Det ville ikke være unaturlig å drøfte forholdet mellom misjon og diakoni på denne bakgrunn. Hva er beveggrunnen for religionsmøte, misjonering iht. misjonsbefalingen (Matt 28:19) eller diakoni uten binding eller skjult dagsorden? Nyere teologiske retninger om en helhetlig misjonsforståelse er interessant i denne sammenhengen, men det vil føre for langt å bringe det inn i dette kapittelet om det teoretiske grunnlaget for makt, avmakt og myndiggjøring.

Med henvisning til Nordstokke mener Nissen at denne autoriteten Jesus har er annerledes enn datidens makthavere; den er en profetisk, ” [...] den løfter opp, den inkluderer og myndiggjør ” (Nissen 2012:39). Nissen legger til at kanskje har denne forståelsen av profetisk diakoni en sammenheng med ”makt til” (som jeg har referert til tidligere, Brighton’s fire ulike maktbeskrivelser), altså at Jesus opererer med et annet sett maktbegreper enn den verdslige maktutførelsen på Jesu tid.

Jesu tilnærming var radikalt motsatt av den allmenne forståelse av hvem som var viktige i samfunnet. Han framhevet de fattige, de marginaliserte, de syke, de utstøtte, de som den gang var lite verdsatt. Legger vi en kontekstuell tolkning av evangeliene til grunn i vår tid, gjelder denne tilnærmingen like mye i dag. At Gud særlig åpenbarer seg gjennom det som i verdens øyne er svakt, står lavt og er foraktet, at disse er Guds utvalgte (1 Kor 1,27-28), og at dagens disipler – dagens kristne - har et særlig ansvar for de samme gruppene i vår tid. Dette er grunnlaget for diakonien gjennom tidene, både tradisjonen av veldedighet og gode gjerninger, og rettferdighets- og myndiggjøringstenkning som i større grad preger nyere diakonal forståelse (LWF 2010:41) og den nye diakonidefinisjonen i Dnk som jeg har referert til tidligere.

Fortellingene fra Jesu eget liv og virke og liknelsene han fortalte for å forklare disiplene om Guds rike og Guds vilje med menneskene, kan tolkes som eksempler på myndiggjøring og oppreisning av de svakeste, syke og undertrykte (LWF 2010:31). Dette er også grunnlaget for frigjøringsteologien som hadde sitt utspring i Latin-Amerika på 1960-tallet.

Den hellige ånd myndiggjør (Nordstokke 2012:191, LWF 2010:46). Gud bidro ved å sende Den hellige ånd til disiplene og alle mennesker (Apg 1,8) for å styrke, overvinne frykt og forkynne Guds storverk (Apg 2,11). I en diakonalfaglig forståelse av myndiggjøring kan man legge til grunn en forestilling om at det er Den hellige ånd som styrker, bringer dynamikk og energi som drivkraft for å skape sosiale endringer nedenfra. Det er gjerne de som i utgangspunktet ikke synes å ha makt – for eksempel kvinner og barn - som på denne måten reises opp i evangeliefortellingene.

På denne bakgrunn kan myndiggjøring sies å være et sentralt tema i diakoniens teologi om den treenige Gud: Faderen, Sønnen og Den hellige ånd. Gud skaper alle like, Jesus løfter fram de svakeste, og Helligånden styrker menneskene i tjenesten.

4.2.5 Makt, avmakt og myndiggjøring i religionsmøte i et kvinneperspektiv

---

Grung og Larsen viser til forholdet mellom makt, avmakt og myndiggjøring sett fra et kvinneperspektiv i sin oppsummering av erfaringer av en dialogprosess som de sammen deltok i på slutten av 1990-tallet. En beskrivelse av dialogprosessen og aktiviteter som fem av kvinnene som deltok var med på over ett år, ble publisert i boken ”Dialog med og uten slør”. I det oppsummerende kapittelet reflekteres det over dialogprosessen og hva det betyr at det var kvinner som deltok.

Har kvinner spesielle forutsetninger for dialog, eller er det spesielt viktig at nettopp kvinner driver med dialog? Hva gjorde det med vår dialog at vi var et rent kvinnefellesskap? (Grung og Larsen 2000:133).

Grung og Larsen vedgikk at det ikke var enkelt å svare på disse spørsmålene, at all dialog er viktig, men de viste til noen erfaringer som er interessante i forhold til makt, avmakt og myndiggjøring.

Kvinner er ofte ikke med i religionsdialogen på ”topp-plan”. Der er det imamene og mannlige prester, proster og biskoper som møtes. Kvinner er da i sin dialog mer fristilt og kan bringe inn andre elementer i dialogen, i religionsmøte. Som Grung og Larsen beskriver det: ”Det kan gi rom for frihet og kreativitet, men kan også lettere bagatelliseres og usynliggjøres.” (libid).

I dialogen kvinner imellom tvinges kvinner til å være deltakere, komme med sine egne erfaringer, ikke annenhåndserfaringer som er gjort av deres menn og barn. Her henviser Grung og Larsen særlig til mange muslimske kvinner i Norge som er henvist til å erfare mye av virkeligheten annenhånds.

Så vises det til at dialog foregår mellom mennesker som er likeverdige, som har like viktige liv og historier å fortelle. ”Kvinnens situasjon kan gjennom en sann prosess bli mindre preget av avmakt og ensomhet og mer av myndiggjøring og fellesskap.” (Grung og Larsen 2000:134)

Grung og Larsen reflekterte også over dialogens trygge rom og verden utenfor. For dialogen skjer ikke i et vakuum, det er en verden der utenfor som deltakerne i dialogen også er del av. Og det er da viktig å ha med seg å

[...] lytte seg fram til hva nettopp dette betyr: Kjenner noen på underlegenhet i forhold til den andre? Synes noen at det er vanskelig å være tilstede med sin egen forestilling av frykt for å fortrenge andre? (Grung og Larsen 2000:136).

4.3 Oppsummering

Teori om makt, avmakt og myndiggjøring er sentralt innen mange fagdisipliner, også diakoni. Jeg har her presentert teori som et grunnlag for senere drøfting og refleksjon rundt religionsdialog og religionsmøte.

I det følgende vil jeg presentere ulike metodiske tilnærminger jeg har anvendt i forskningsprosessen, og metoder som jeg har valgt for å bearbeide funnene og analyse for den avsluttende drøftingen.

5. METODE

5.1 Valg av kvalitativ vitenskapelig metode

Jeg har benyttet av kvalitativ metode for innhenting av empiri til oppgaven.

5.1.1 Begrunnelse for valg av menighet/områder

Jeg valgte tre områder med relativt stor innvandrerbefolkning sett i forhold til den etnisk norske befolkningen. Innvandrerbefolkningen var i hovedsak muslimer, men også kristne og innvandrere med annen religiøs bakgrunn. To av områdene var i Oslo: en i indre bykjerne og en i en bydel et stykke utenfor sentrum. Ett var i Drammen, i en bydel med noe distanse til sentrum. I alle tre områdene var det etablert kirke og moské i nærområdet til kirken.

På tross av demografiske likheter var det ulikheter på de tre stedene i forhold til kirkelig engasjement i religionsmøte/religionsdialog. I utgangspunktet ønsket jeg å studere årsaker til dette, men etter hvert endret fokuset mitt seg i møte med informantene. Det de fortalte om hva som skjedde når de kom sammen og hvilken virkning det kunne ha utad, ble mer interessant å fokusere på. Derfor vil jeg legge vekt på individet, rommet som skapes og samfunnsinnvirkning i analysen av intervjuene, heller enn hvorfor noen menigheter engasjerer seg mye i religionsmøte, og andre ikke i samme grad.

5.1.2 Utvalget av informanter

Jeg hadde et forholdsvis lite antall informanter. Fire diakoner og 15 deltakere i aktiviteter/frivillige i aktiviteter. Det ble foretatt til sammen åtte intervjuer. Fem individuelle intervjuer (fire diakoner og en deltaker som ikke kunne komme på fokusgruppesamling) og tre fokusgruppeintervjuer (deltakere og frivillige i aktiviteter). Den minste fokusgruppen var to personer, så en gruppe med fem personer og en gruppe med syv personer.

Jeg ønsket å intervju deltakere i aktivitetene. Siden det var initiativtaker til aktivitetene (diakon eller koordinator) som inviterte informantene til intervju med meg, kunne det påvirke utvalget, at det var de som hadde størst interesse for å delta i undersøkelsen som kom til intervjuene. Disse informantene var kanskje også de som hadde deltatt lengst og følte seg tryggest i situasjonen.

Det var opprinnelig ikke min intensjon å intervju kun kvinner. Men det ble slik. Det har sammenheng med at jeg ønsket å intervju muslimer og kristne sammen i fokusgruppeintervjuene for å få fram noe av dynamikken i religionsmøtet. Da var det de rene kvinneprosjektene som de deltok i felles som ble beskrevet. I ett av prosjektene (nabokafeen) deltok både gutter og jenter. De to unge som jeg intervjuet fra nabokafeen, var begge jenter. De hadde sagt ja til å være frivillige ved serveringen. Ellers er det rene kvinneprosjekter som er beskrevet. Da intervjuene var gjort, vurderte jeg det slik at det var tilstrekkelig materiale i intervjuene til å kunne besvare problemstillingen min. Kvinnene selv, særlig de muslimske, begrunner hvorfor de deltar også fra et kvinneperspektiv. Mens de norske kvinnene gjerne kunne ha tenkt seg å ha med menn i tillegg. Dette drøftes senere i oppgaven.

5.1.3 Intervjusituasjonene

Intervjuene av deltakere ble gjort i større og mindre grupper. En deltaker ble intervjuet individuelt. Der det var gruppeintervjuer, var det få av informantene som kjente hverandre godt på forhånd, selv om noen av dem deltok i samme aktiviteter. Enkelte hadde vært sammen i mange sammenhenger tidligere, men denne intervjusituasjonen var ny for dem alle.

Hoel og Hvinden (sosiologer) fant at gruppeintervjuer trolig ga mer realistisk og fyldigere informasjon enn individuelle intervju. Samtalen kan få en dynamikk av at den ene sier, blir fulgt opp av en annen, en tredje nyanserer bildet osv. (Repstad 2007:99). Jeg fikk på denne måten beskrivelser fra informantene med mange flotte eksempelfortellinger fra aktivitetene.

Informantene viste stor åpenhet i kombinasjon med respekt for de andre i intervjusituasjonen. Men jeg opplevde også en viss tilbakeholdenhet eller forsiktighet. Det kom fram da en deltaker tok meg til side etter intervjuet og ville presisere noen kritiske momenter som hun ikke ville si i gruppen av frykt for å støte noen, uttalelser som kunne virke nedlatende eller krenkende på deltakere med annen etnisk bakgrunn i gruppen. Validiteten av dette vil jeg likevel stille spørsmål ved, da samme informant også kom med uttalelser i intervjuet som kunne tyde på at hun ønsket at innvandrerne hadde mer respekt for hverandre, og at hun opplevde at enkelte innvandrergupper var vanskelige og dominerende. Hun ga også uttrykk for en viss utålmodighet over at hun ikke skjønnte hvorfor de ikke deltok på vinteraktiviteter, at

de ikke forsto at de måtte bevege seg litt for å komme til tilbud, kle og sko seg varmt og praktisk i forhold til vær og føre.

I et annet fokusgruppeintervju var det en norsk som utfordret kjønnsopolariseringen, at det bare var kvinner som var med i aktivitetene. Kunne man etter hvert utvide aktivitetene til å bli familieaktiviteter, hvor mennene og barna også kunne delta? Det førte til en interessant diskusjon innvandrerkvinnene imellom på tvers av generasjonene – hvor de yngre ikke stilte seg helt negativt til en slik tanke, mens de eldre følte det ville bli vanskelig. Så kanskje er dette en utvikling man kan se for framtiden.

Fokusgruppeintervjuene åpnet altså både for refleksjon om status quo og om hva som kan utvikle seg i framtiden. Ved flere anledninger utviklet intervjusituasjonen seg til rene idemyldrings- og planleggingsarenaer. Intervjuguiden var nyttig for å strukturere samtalene.

Jeg valgte å intervju de fire diakonene individuelt. Dette skyldtes rent praktiske forhold at de befant seg på ulike steder geografisk, og jeg intervjuet dem på deres arbeidsplass eller hjemme. Jeg ønsket også at hver diakon skulle relatere sine svar til den virksomheten de deltok i – og hvor jeg intervjuet deltakere i samme virksomhet. Det var da enklere å sammenlikne svar fra diakon og deltakere i samme område og aktiviteter. Hadde jeg intervjuet diakonene i gruppe, ville diskusjonen kunne fått et mer overordnet og prinsipielt preg.

Det er viktig å understreke at svarene som ble gitt her, ikke er generaliserbare. Med det mener jeg at vi ikke kan overføre svar og betraktninger som jeg refererer til i denne oppgaven til å gjelde generelt. Men at det er spor og tendenser, viser seg når noen av de samme problemstillingene og erfaringene går igjen i de ulike miljøene hvor intervjuene er gjort.

Et utvalg av informanter svarer på spørsmålsstillinger i gruppe og individuelt. De representerer seg selv og presenterer den individuelle erfaringen de har hatt i møte med andre mennesker som de har delt aktiviteter og samtaler med.

5.2 Beretningsanalyse

I forhold til enkelte historier som ble meg fortalt, vil jeg anvende en beretningsanalyse basert på Coffey og Atkinsons modell for oppbygging av beretninger, og vurdere om det er noen mønstre som går igjen (Johannessen, Tufte, Christoffersen 2010:218-219). Analysen er bygget opp om ulike elementer og spørsmål:

<i>Element</i>	<i>Spørsmål</i>
Innledning	Hva dreier dette seg om?
Orientering	Hvem, hva når, hvor?
Komplisering	Hva hendte så? Vurdering. Hva innebar dette?
Resultat	Hva skjedde til slutt?
Avslutning	Hvordan avsluttes beretningen?

Etter korte sammendrag av historiene på bakgrunn av elementene over, vil jeg søke å analysere om det er elementer som har noe til felles i de forskjellige historiene. Det vil også danne grunnlag for refleksjoner i den oppsummerende drøftingen mot slutten av oppgaven.

Johannessen, Tufte, Christoffersen advarer mot en ukritisk bruk av beretningsanalyse. Som de påpeker, kan det ” [...] føre til at forskeren overser elementer i beretningen eller ikke får tak i deres betydning og funksjon for historien [...]” (2010:219).

5.3 SWOT-analyse¹²

For å drøfte hva diakonen kan tilføre religionsmøtet i det avsluttende kapitlet, vil jeg anvende en SWOT-analyse kan illustrere styrker, svakheter internt og muligheter og trusler eksternt i forhold til kirkens diakonale engasjement i religionsmøte.

SWOT-analyseverktøyet kan brukes til å analysere en organisasjons status som del av en plan- og strategiprosess. Men analysen kan også brukes for å kartlegge og vurdere styrker og svakheter, muligheter og trusler eller hindringer ved et tiltak før beslutning iverksettes. Analysen kan anvendes for å hjelpe til å sortere i vurderinger forut for beslutninger (Brudvik).

---

¹² SWOT er forbokstavene i de engelske ordene Strengths (styrker), Weaknessess (svakheter), Opportunities (muligheter) og Threats (trusler/hindringer)

Brudvik viser til en rekke fokusområder hvor SWOT-analysen kan anvendes for å finne interne styrker og svakheter. Eksempler kan være tilgjengelighet, kvalitet, kapasitet, informasjon, ressurser og omdømme.

Når det gjelder eksterne faktorer, kan man lete etter muligheter og trusler (eller hindringer) for eksempel i forhold til økonomiske rammer, brukeres behov/etterspørsel, eksterne forventninger.

Når analysen er gjennomført (fortrinnsvis med mange deltakere med ulike interesser og erfaringer på feltet), kan analysen danne grunnlag for en diskusjon rundt spørsmål som:

- Hvordan kan vi bruke våre sterke sider?
- Hvordan kan vi forbedre svakhetene våre?
- Hvordan kan vi utnytte hver mulighet?
- Hvordan kan vi best møte de ulike utfordringene/truslene?

6. PRESENTASJON AV EMPIRISKE FUNN

For å strukturere intervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide (vedlegg 1) som retningsgivende for samtalene. Jeg stilte spørsmål innenfor tre hovedområder for deltakere og frivillige i aktivitetene:

- Motivasjon og forventninger
- Erfaringer fra deltakelse
- Ønsker for fremtiden

I tillegg spurte jeg deltakere og frivillige i aktivitetene om medbestemmelse i planlegging og gjennomføring av aktivitetene.

Spørsmålene til diakonene var også gruppert rundt temaene motivasjon, erfaringer og forventninger til aktiviteter i framtiden hvor mennesker med ulike tro møtes. Diakonene svarte i tillegg på spørsmål om prosess for initiativ til aktiviteter og gjennomføring av dem.

Jeg vil presentere de empiriske funnene innen de tre hovedområdene først med vekt på deltakere/frivillige, så diakonene og summere opp hvert hovedområde med tanke på om det er sammenfall (signifikante likheter) og eventuelt ulikheter i svarene mellom deltakere/frivillige og diakonene.

Diakoner var også deltakere i flere av aktivitetene, men stilte likevel, slik jeg vurderte det, i en egen kategori som deltaker, med det overordnede ansvaret for gjennomføring, gjerne i samarbeid med frivillige som diakonen administrerte. Ett unntak var der diakonen selv deltok i trimgruppe for egen trenings skyld.

”Kan vi svare fra hjertet?” spurte en av deltakerne i dialoggruppen jeg intervjuet. Det var gjennomgangstonen i intervjuene, ærlighet og uformelle samtaler. Men likevel kom det fram vesentlige utsagn og synspunkter som jeg vurderer kan belyse problemstillingen min om hva diakonien kan tilføre religionsmøte mellom kristne og muslimer.

6.1 Motivasjon og forventninger

6.1.1 Motivasjon og forventninger hos deltakere og frivillige

---

En pakistansk kvinne i 50-årene var opptatt av å få innvandrerkvinner, særlig voksne, helt opp i 60 årsalderen til å komme seg ut av hjemmene sine, trene, gå tur, ha et sosialt fellesskap og ikke bare bli sittende inne slik som kvinnen beskrev var veldig vanlig. Det fantes ikke treningstilbud for kvinner der de bodde. Treningen foregikk i kirkens lokaler og turgåing i nærområdet.

To norske kvinner som var med på samme fokusgruppeintervju, hadde selv behov for å komme ut i ny aktivitet på grunn av helseproblemer. De ledet turgruppe for innvandrerkvinner. De hadde glede av å møte nye kvinner fra andre kulturer. De var interessert i andre og ønsket å komme nærmere innvandrerkvinner for å bli kjent og utveksle erfaringer og kunnskap.

En afrikansk kvinne som ledet innetrening for innvandrerkvinner og norske, var opptatt av den helsefremmende effekten trening har, både fysisk og psykisk. Hun ønsket å være et forbilde for andre siden hun selv var innvandrer og hadde funnet at trening brakte henne ut av isolasjon og depresjon.

To ungdommer (15 år), en med afrikansk og en med tyrkisk bakgrunn, deltok på og var frivillige medhjelpere på nabokafe i kirken. Prosjektet hadde begynt som et formiddagstilbud til folk som var hjemme på formiddagen, men etter hvert begynte ungdom fra ungdomsskolen like i nærheten å komme. De siste årene var det blitt et sted hvor ungdom, uansett religiøs tilknytning, kom sammen i storefri, spiste og slappet av. De to jentene (en muslim og en kristen) hadde ønske om samvær med vennene sine. Motivasjonen for å si ja til å bli frivillig og servere suppe, var at de ønsket at aktiviteten skulle fortsette. ”De spurte oss vel fordi de trengte hjelp fra oss for at det kunne fortsette.”

Den kristne jenta syntes i tillegg det var fint at det var kirken som huset kafeen, at kirken ble et godt sted å være for alle.

En voksen kvinne i 40-årene med pakistanske foreldre sa at hennes motivasjon for å delta i religionsdialoggruppe lå i hennes religion: ”95 % av det du skal gjøre, er ute i samfunnet. 5 %

gjør du for deg og Gud.” Hennes motivasjon sprang ut av erkjennelse av at foreldre til barn med innvandrerbakgrunn må gjøre seg kjent med norske forhold, ellers blir barna forvirret – de hører noe på skolen og noe annet hjemme. Hvordan skal de da forstå verden rundt seg! Hun var også inspirert til å delta fordi hun håpet å utvikle seg selv og forstå andre bedre.

To norske deltakere i samme dialoggruppe viste også til samfunnsengasjement som motivasjonsfaktor, den ene med forventning om at ”sammen blir vi bedre”, den andre ønsket at kirken hun arbeidet i (nytilsatt prest), skulle engasjere seg mer i flerkulturelle spørsmål. På tross av beliggenheten hadde kirken ikke engasjert seg direkte i møter på tvers av religionstilhørighet. ”Synes det er en viktig del av å være kirke her. Og så er det hyggelig.”, sa den nytilsatte presten.

En kvinne i 70-årene var med i dialoggruppen fordi hun bodde i en bydel der det ikke bodde mange norske, men flest innvandrere. Hun ble spurt av presten i kirken hun går i om hun ville være med i dialoggruppen. Det ville hun ”[...] fordi hun ville bli bedre kjent med dem, og det ga mersmak.”, sa hun.

To muslimske unge kvinner (17 og 20 år) med pakistansk bakgrunn var blitt med i konfliktrådet i moskéen. Konfliktrådet var opprettet for å drøfte og finne løsninger på konflikter som oppsto i nærmiljøet. Flere av kvinnene i konfliktrådet deltok i dialoggruppen med kristne kvinner. De to unge opplevde det belastende at det sto så mye hatefullt i media og på internett. De ønsket å sitte sammen med mennesker som ville snakke med kjærlighet rundt samme bord. De tenkte også at dette var viktig for fremtidige generasjoner i Norge.

En av de to unge var spesielt blitt inspirert på en ID-fest, ”eller Ramadan Party som vi kaller det”, hvor mennesker med forskjellig religion var med og feiret den muslimske høytiden, avslutningen på fastemåned. ”Det var gjester fra forskjellige religioner, kulturer og etnisk bakgrunn sammen – det var koselig, rett og slett.” (Muslimsk kvinne med pakistansk bakgrunn, 17 år).

En kristen norsk kvinne med akademisk bakgrunn ville ikke bare tenke og lese om dialog mellom ulike religioner, men også leve det, møte mennesker med ulik tro ansikt til ansikt.

6.1.2 Motivasjon og forventninger hos diakonene

Motivasjonsfaktorene hos diakonene var ulike. En diakon mente diakonien ikke kan begrense seg til kristne, og uttalte at ”Kirkens omsorgstjeneste er grenseløs”. Hun var særlig opptatt av at hun jobbet i en flerkulturell og flerreligiøs bydel, og derfor kunne ikke diakonen gå utenom religionsmøte. Hun viste til at det lå et kall i konteksten. ”Vi er alle skapt av samme Gud og til fellesskap med hverandre.”

En annen var motivert til å bringe kristne og muslimer sammen for å bygge ned det hun tenkte var fordommer mot kirken i en muslimskdominert bydel. Hun var ny i jobben og ønsket at kirken skulle fremstå som relevant og positiv i bydelen: ”Ikke som en liten klubb inni skogkanten.”

En tredje diakon hadde initiert ulike aktiviteter som involverte muslimske kvinner, men det hadde ikke vært så stor oppslutning, så hennes motivasjon gikk heller i retning av å arbeide for inkludering av kristne innvandrere i menigheten.

Den fjerde diakonen var ansatt for å arbeide i forhold til den flerkulturelle konteksten, og hennes motivasjon var i første rekke et ønske om å omgås folk fra andre kulturer.

Det å omgås folk fra andre kulturer, var en viktig motivasjonsfaktor for tre av diakonene. En uttrykte det slik etter noe tids erfaring med aktiviteter som brakte kvinner med ulik tro sammen:” [...] å være i lag, bli vanlige for hverandre, at vi blir viktige for hverandre. Det er motivasjonen min nå. At så mange som mulig skal få oppleve det.”

At det å bygge relasjoner, skape kontaktpunkter og å bli kjent kan føre til reduksjon av skepsis og utrygghet, ble nevnt av alle diakonene, på ulike måter.

Språktrening for kvinner med innvandrerbakgrunn var en viktig motivasjonsfaktor for to av diakonene som selv hadde lengre utlandsopphold bak seg, en som misjonær og en som bistandsarbeider. De hadde selv kjent på kroppen hvor hjelpeløse de hadde følt seg uten å forstå og kunne snakke det lokale språket. De kunne ikke kommunisere med lokalbefolkningen og hadde problemer med å forstå hva som foregikk rundt dem og i samfunnet de bodde.

En av diakonene var opptatt av at aktivitetene kunne bidra til å utfordre inntrykket hos etnisk norske at innvandrerkvinner bare sitter hjemme og er passive. Det var også en motivasjonsfaktor hos flere av diakonene at synlige aktiviteter kunne bidra til å reversere negative holdninger og omtale av bydeler med stor innvandrerbefolkning. Flere av diakonene var opptatt av å bygge ned fremmedfrykt og stå opp mot rasisme.

6.1.3 Oppsummering av motivasjon og forventninger

For diakonene var motivasjonsfaktorer bl.a. teologisk begrunnet i at vi alle er skapt i Guds bilde og skapt til fellesskap med hverandre. Motivasjon sprang ut av egen erfaring av å være satt utenfor pga språkbarrierer og ønske om å skape arenaer for fellesskap for å bli kjent, komme ut av isolasjon og redusere fordommer, usikkerhet og utrygghet. Å bli vanlige for hverandre innebar at man ble kjent på tvers av skillelinjer og dermed ble i stand til å se forbi stereotypiene av hverandre, kunne se hverandre som mennesker som regnet med hverandre og kan danne gjensidig positive relasjoner.

Motivasjon og forventninger hos både deltakere og diakoner hadde i seg elementer både av individuell vekst, fellesskapsbygging og samfunnspåvirkning.

6.2 Erfaringer

I intervjuene la jeg vekt på å innhente både gode og dårlige erfaringer som deltakere og frivillige i aktivitetene hadde opplevd. I denne delen av undersøkelsen trakk jeg også inn spørsmål omkring religionsutveksling i gruppene, hvilke religiøse temaer som eventuelt ble diskutert og andre temaer som kom opp i sammenhenger hvor mennesker med ulik tro møttes.

6.2.1 Erfaringer hos deltakere

De etnisk norske, innvandrerkvinnene og barn av innvandrerforeldre framholdt at det ble både berikende og sosialt å treffes på tvers av religiøs tro. Det ble en gjensidighet i utvekslinger av erfaringer og utfordringer i hverdagen. Noen var overrasket over hvor lett det var å bli kjent på tvers av religioner og også på tvers av generasjoner.” Det ble annerledes”, sa en kvinne med utenlandsk bakgrunn, mer positivt enn hun hadde forventet, det ble en god tone, og deltakere og ledere viste forståelse for hverandre.

Gjensidigheten ble trukket fram på andre måter også. En frivillig sa det var så godt å være med uten at det var stort press, man kunne gjøre så mye man selv orket. Hun ble inspirert til å delta på flere aktiviteter, for hun opplevde at hun ble sett og verdsatt både av deltakere og av diakonen, i tillegg til at hun fikk personlig utbytte av å være med. En annen snakket om gjensidighet: det var bra for henne å være med og samtidig gjøre noe bra for andre.

Den positive erfaringen av å bli spurt om å bidra, var et gjennomgangstema. Deltakere og frivillige opplevde det som å bli sett på en god måte, at de ble regnet med, og at de ble spurt fordi de som spurte dem så at de hadde noe å bidra med.

Den pakistanske kvinnen på 58 år viste til sin erfaring av å komme til Norge uten å ha noen å snakke med, annet enn en nabo som snakket litt engelsk. Det er en svært vanskelig tilværelse å ikke kunne det norske språket, både sosialt og i forhold til deltakelse i samfunnet. Hun vektla språktreningen på turer og andre aktiviteter som noe av det viktigste foruten det sosiale samværet. Hun skulle ønske flere pakistanske kvinner ble med og skjønte egentlig ikke hvorfor det ikke skjer når tilbudet er så nær der de bor¹³.

Samtalene deltakerne imellom i forbindelse med aktivitetene dreide seg gjerne om dagligdagse emner: barn, familie, hus, mat - og ga anledning til å lære nye ting i nærmiljø og samfunn. Samtalene bidro til utvidet ordforråd på et annet språk enn morsmålet. Det gikk begge veier, innvandrere lærte norsk, og norske lærte av innvandrere. ”Nå kan vi, når vi reiser til Tyrkia på ferie, bestille mat på tyrkisk og vite hva vi får”, sa en av de norske frivillige.

På trimmen var det ikke mye tid til samtale. I begynnelsen, da tiltaket var nyetablert, var det lagt opp til en halv times samling før treningen hvor man satt sammen og snakket. Men etter hvert ble den halvtimen borte, folk hadde det for hektisk til å komme før selve treningen, ble det forklart, og etterpå måtte de reise for å hente barn fra barnehage og gjøre andre hjemlige sysler. ”Men vi er sammen på en annen måte, ler av vanskelige trinn på trimmen og har det gøy sammen, mange usagte ord.”, forklarte flere av deltakerne. Vi er en stor gjeng i en god atmosfære, vi gjør noe sammen som er bra for oss.

---

¹³ Dette viser en svakhet i innhenting av det empiriske materialet: at jeg ikke har intervjuet deltakere som hadde sluttet eller kvinner som aldri begynte på aktivitetene. De jeg fikk i tale, var dem som var spesielt ivrige deltakere.

”En gang kom imamen på nabokafeen”, fortalte de to unge frivillige jentene. Det hadde vært en stor opplevelse for de muslimske ungdommene. At imamen kom til kirken, det opplevde de som at han anerkjente at ungdommene også var der. ”Han ble litt popstjerne” forklarte den ene jenta da jeg spurte hvorfor ungdommene hadde begynt å hoie og klappe da han kom inn i rommet (de norske frivillige som jeg hadde intervjuet tidligere, var blitt overrasket og usikre da det skjedde og lurte på hva som foregikk). I et annet intervju med diakonen fikk jeg vite at det var presten som hadde tenkt at det var strategisk å invitere imamen (og andre religiøse ledere) for å bidra til å legitimere at det var greit for ungdommene, også muslimene, å komme til kafeen som holdt til i kirken. Presten og imamen hadde opparbeidet et tillitsforhold gjennom dialog, som gjorde det mulig å invitere imamen på denne måten.

En annen gang hadde to politibetjenter kommet innom nabokafeen i uniform. Det skapte noe usikkerhet hos ungdommene, fortalte mine informanter. Men politibetjentene satte seg ned med kaffe og vaffel som vanlige kafegjester og snakket med de unge. Viste dem håndjernene de hadde i beltet og fleipet med ungdommene om at slike ville de vel ikke ha på seg. Det ble et fint møte, god stemning, og ungdommene hadde flokket seg rundt politibetjentene.

En kvinne som også var med i en muslimsk kvinneforening, var glad for at kirken stilte rom til disposisjon for dem og for foreningen fordi de ikke hadde plass hjemme til at så mange kunne komme sammen. Det var også fint å ha et sted hvor man kunne være seg selv, sette seg selv i fokus, siden livet ellers var så fylt av gjøremål for andre i familien, barn, jobb osv.

Problemer som kom fram utenom de praktiske (andre gjøremål og mangel på tid), var at en av de norske frivillige opplevde at det var overvekt av en etnisk gruppe på aktivitetene. Ifølge denne kvinnen gjorde dette det vanskelig for andre med annen etnisk bakgrunn å komme til. Dette sjekket jeg ut i intervju med andre, men det syntes ikke som at det var et problem som opptok andre etniske grupper. Det kan dermed ha vært andre årsaker til at kun en etnisk gruppe følte aktiviteten passet for dem, uten at jeg gikk nærmere inn i den problematikken.

Flere snakket om problemer og uenighet innad i de etniske gruppene, og at det kunne ha innvirkning på rekruttering til aktivitetene. Det var også uenigheter mellom etniske grupper med muslimsk tro i dialoggruppen. Dette kunne spores tilbake til ulike teologiske syn innen Islam. Men det kunne også være ulikheter basert på forskjellig kultur og tradisjon, uavhengig av religion. Samme tendenser fant man ikke blant de norske kristne deltakerne, men det ble

understreket at ikke alle kristne her i landet ville se med velvillighet på de nære båndene som ble knyttet mellom kristne og muslimer i aktivitetene.

6.2.2 Erfaring med religion som tema

Religionsspørsmål var ikke det viktigste i sammenkomstene. I trimgruppa kom det sjelden opp direkte som samtaletema, men religion lå under for eksempel at de muslimske kvinnene var veldig takknemlige for at diakonen, uten at de selv hadde brakt det på bane, hadde lagt til rette for innkjøp av gardinstoff for at det skulle være tette gardiner foran vinduene slik at det ikke var innsyn når de trente. Og flere av deltakerne på trimmen var blitt veldig glade for å bli invitert som gjester da diakonen ble vigslet. De var til stede og syntes det var så fint å få se hvordan det foregikk i kirken. Diakonen var også svært rørt over at de muslimske kvinnene ville komme, fortalte hun meg ved en senere anledning.

Religion kunne bli et tema på turene. Særlig i en-til-en samtalene. Følgende episode ble beskrevet av en av turlederne (stedsnavn endret til nøytrale betegnelser):

Jeg opplevde noe da vi var på Næråsen og gikk. Vi hadde fantastisk vær og det var i august, tror jeg. Det var i hvert fall masse blomster og grønt. Det var helt blå himmel. Og så kom vi på et utsiktspunkt og så ut over fjorden. Det var så veldig vakkert. Da var det en av jentene som sa, nå må vi stoppe opp og takke Gud. Så gjorde vi det. Så sto vi der og pratet [...] Vi var veldig oppmerksomme på hvor godt vi hadde det, hvor pent vi hadde det. Og det ble på en måte en dialog om takknemlighet. Men det ble ikke kristent eller religionstema ut av det.

I dialoggruppen var heller ikke religion et eksplisitt tema på overnattingsturene. Det ble drøftet ulike temaer som hadde med livet og samfunnsspørsmål å gjøre, men religion som så hadde ikke vært et hovedtema. Men mange ville snakke om religion, og pausene ble benyttet flittig til det. De yngre deltakerne ønsket at religion skulle bli mer sentralt tema i framtiden i dialoggruppen.

Førjulssamlingen av deltakere i dialoggruppen hadde en religiøs undertone, men det var gjerne norske juletradisjoner som ble delt. Forsidebildet på denne masteroppgaven viser at et av de kristne uttrykk til jul, julekrybben, ble laget av pepperkakedeig. Moskéen ble også laget i pepperkakedeig samme kveld og ble stående i kirken til langt ut på nyåret.

Ingen hadde opplevd at egen tro ble svekket eller truet ved å snakke om den eller drøfte den med troende fra en annen religion. Heller motsatt, hevdet flere, man ble bedre kjent med egen

tro, måtte tenke gjennom trosgrunnlaget og presentasjonen av det nøyere i møte med annerledes troende. Det førte til fordypning heller enn svekkelse av tro. Dette gjaldt både kristne og muslimer.

6.2.3 Erfaringer hos diakonene

En diakon hadde gode erfaringer med å rekruttere deltakere gjennom å spørre imamen om han kjente til noen kvinner som kunne være interessert. Han ga diakonen kontakt med en muslimsk kvinneforening som engasjerte seg og etter hvert ble medarrangør for aktiviteter sammen med kirken og et kommunalt etablert utviklingsprosjekt for bydelen. Kirken fortsatte å etablere flere samarbeidsprosjekter sammen med den muslimske kvinneforeningen med ulike frivillige lag/foreninger og offentlige organer. Effekten av dette var at innvandrerkvinnene kom inn på nye arenaer som de tidligere ikke hadde hatt tilgang til. Det var også viktig for kvinneforeningen fordi den kommunale støtten til virksomheten ble gitt under forutsetning av at foreningen samarbeidet med andre (iht. offentlig oppfordring til deltakelse i integreringsarbeid).

Aktivitetene (som kvinnetrimmen) ble etablert i egnede lokaler i kirkebygget. Diakonen var ikke overrasket over at det var uproblematisk for de muslimske kvinnene å bruke kirken til felles aktiviteter, for det hadde diakonen erfaring med fra tilsvarende aktivitet i Kirkens Bymisjon i Oslo (Tøyenkirken som har drevet kvinnetrim for muslimer gjennom flere år). Det var imidlertid noe overraskende at den muslimske kvinnegruppen ønsket å leie lokaler i kirken da de ikke hadde egnede lokaler selv. Diakonen fortalte denne historien som illustrasjon på det at de var viktige for hverandre:

Vi er viktige for hverandre fordi vi er sammen. Men noen av oss har også delt sterke ting for eksempel at kvinner med hijab kom i vigslingen min. Det var kjempeviktig for meg. [...] etter 22. juli (terroraksjonen i Oslo og på Utøya i 2011, mitt tillegg). Den muslimske kvinneforeningen hadde fått leie lokaler i kirken for sine samlinger til en rimelig pris. [...] etter at terrorhandlingen skjedde, ville de ha en samling og sørge og be i lag og møttes her i underetasjen. Da sa de til meg at hvis du er i kirken, kan du være med. Og det var så godt for meg. Jeg trengte det fellesskapet da. Akkurat den dagen hadde jeg lest på forsiden av Dagbladet på vei til jobb at en nær venn av meg var blitt drept på Utøya. Jeg trengte det fellesskapet for å grine og be, og jeg ble invitert inn der. Det var veldig sterkt.

En suksessfaktor synes å være at diakonen helt fra starten var bevisst på å involvere de muslimske kvinnene i planlegging av aktivitetene. Hva som skulle stå på plakaten som kvinnene skulle henge opp i oppgangene i blokkene de bodde. Hva prisen skulle være.

Hvordan rommet skulle forberedes (gardiner for å hindre innsyn osv.) i trimrommet. Kvinneforeningen hadde nettverket og rekrutteringsgrunnlaget som diakonen ikke selv hadde tilgang til.

To av diakonene framhevet den kristne forankringen hos dem selv for sitt engasjement å få til møter mellom mennesker av ulike tro. Én ville arbeide med å skape et så godt kristent fellesskap at når annerledes troende kom til kirken, ville de se hvordan de kristne elsker hverandre. Hun var opptatt av menighetsbygging i tråd med de første kristnes idealer.

Den andre understreket at det var viktig for henne ikke å pådytte noen sin kristne tro, hun drev ikke misjonering i tradisjonell forstand. Men hun oppfattet sitt kall likevel som å være utsendt for å vise og spre Guds kjærlighet, og at det også var et vitnesbyrd, en utsendelse. ”Og misjon betyr jo utsendelse”, konkluderte hun.

Diakonene viste til andre aktiviteter i kirkene som også var arenaer for religionsmøte, for eksempel et årlig ungdomskulturarrangement som var lagt til kirken fordi lokalene der var de best egnede. En annen viste til et trosopplæringsopplegg med miljøprofil i form av en barnemusikal hvor også muslimske barn fra den nærliggende moskéen ble invitert til å delta. Foreldrene kom på forestillingen, flere av mødrene som var der, hadde også deltatt i kirkens kvinneaktiviteter som var igangsatt av diakonen.

En av diakonene var skuffet over at ikke flere norske var blitt med i aktivitetene som var åpne for alle. De norske ble gjerne med som frivillige i forhold til turgruppe, skitrening og sykkelkurs, men for eksempel på trimmen var det sjelden norske deltakere. Grunnen til skuffelsen var at diakonen syntes det var leit at de norske gikk glipp av en fin erfaring i møte med kvinnene fra andre kulturer og med annen religiøs bakgrunn. ”De norske blir stående utenfor og tenker kanskje at det er problematisk med disse fremmede, det kan bli en sannhet for dem og den forsterker seg”. Det var fordommer mot utlendinger diakonen refererte til. ”Vi er skapt til å gjøre noe og skape ting sammen”, sa hun. På den annen side resonnererte diakonen at deltakerne uansett fikk gode opplevelser, de som var der, og det var gledelig at afrikanere, pakistanere og tyrkere møttes på denne måten. De var jo tross alt naboer i bydelen og hadde heller ikke andre felles arenaer. Og hun hadde en strategi for å få norske med på aktivitetene ved for eksempel å rekruttere dem til å kjøre når det trengtes transport til skitreningen. På den

måten fikk hun norske til å være med en gang og, så ville dette kanskje inspirere dem til videre deltakelse.

De to diakonene som hadde holdt på lengst (tilbake til slutten av 1990-tallet og tidlig på 2000-tallet) med aktiviteter hvor kvinner fra ulike religioner møttes, hadde begge erfaringer med at prosjekter ikke ble så vellykket som de hadde håpet på. Det var mange faktorer som spilte inn. Blant annet at det var konflikter innad blant deltakerne som diakonen ikke hadde bakgrunnskunnskap til å forutse eller forstå. Kvinnene kunne for eksempel representere stridende parter i konflikten i hjemlandet, eller komme fra land som var i strid med hverandre. Så deltok de en eller to ganger for så å bli borte fra aktivitetene.

Et prosjekt hvor formålet var at norske og innvandrerfamilier skulle komme sammen og spise middag en gang i blant, varte en stund, men det viste seg at det var mest innvandrerne som laget maten. De satt sjelden sammen med de norske og spiste. Etter hvert kom det for en dag at innvandrerkvinnene egentlig ønsket å gjøre noe annet enn å lage mat når de hadde en frikveld, for de brukte timevis på matlaging hjemme hver dag. Og det var ikke naturlig for dem å sitte sammen med fremmede menn.

Én opplevde at aktivitetene hun satte i gang, ikke fikk oppslutning. For eksempel det å invitere innvandrerkvinner som hun var blitt kjent med inn på det ukentlige formiddagstreffet i kirkestua, et treffpunkt for norske med fri på formiddagen. Diakonen hadde også forsøkt å sette i gang et prosjekt for språktrening i samarbeid med det lokale biblioteket ”En norsk å snakke med”, men ingen innvandrere ble med på det. Et initiativ som diakonen hadde fått økonomisk støtte til fra kommunen, var ekstraundervisning for innvandrerkvinner i tillegg til undervisningen som de fikk på kvalifiseringssenteret. På opplegget diakonen sto for, kunne kvinnene også ha med barna sine. Men da den offentlige finansieringen av prosjektet opphørte, ble tilbudet lagt ned, støtten hadde gått til å lønne en assistent som bisto diakonen. Det var altså ikke basert på frivillighet.

I samme bydel hadde det vært en ungdomsklubb i kirkens lokaler hvor både kristne og muslimske ungdommer møttes. Den ble etter hvert nedlagt på grunn av at norske gutter kom inn og bedrev hærverk, antagelig fordi de ikke likte at norske jenter var på klubb med muslimske gutter, i henhold til diakonens analyse.

Disse diakonene delte samme erfaring: at feilen de gjorde, var å sette i gang det de tenkte var gode prosjekter for integrering og skape fellesskap på tvers. I etterkant konkluderte begge med at det nok ville vært mer hensiktsmessig om deltakerne selv hadde fått være med og bestemme hva de ønsket å gjøre.

I en menighet var det kvinnelig prest. Dette mente diakonen kunne skape et problem i forhold til dialogarbeidet og religionsmøte i bydelen siden den kvinnelige presten ikke ble invitert til moskéen på lik linje med sine mannlige kollegaer. Nå var menigheten i en periode betjent av to prester, og den andre var en mann. Han ivaretok kontakten med moskéen når det var noe de skulle samarbeide om. Ellers ønsket diakonen å bli med i en lokal samarbeidsgruppe som besto av representanter fra politiet, bydelsadministrasjonen, kirken og moskéen. Hennes engasjement inn i samarbeidsgruppen var i første omgang for å knytte kontakter. Hun planla også å orientere seg i nærmiljøet om hvilke andre aktiviteter som fantes for muslimske kvinner, bl.a. i frivillighetssentralen og på voksenopplæringen. Dette som ledd i at hun ville kartlegge konteksten og eventuelle udekkede behov som kirken gjennom diakonen kanskje kunne vurdere å gjøre noe med.

En annen diakon hadde erfart tilsvarende i forbindelse med bispevisitas. Da jeg spurte om hennes kjennskap til vedtak fattet i Kirkemøtet og arbeid gjort i Mellomkirkelig råd i forbindelse med religionsdialog og religionsmøte på 2000-tallet, sa hun at hun nok den gang tenkte at ”vi har jo vært mange som har gjort mye i forhold til det på grasrota”. Hun sa videre

[...] da vi hadde bispevisitas, ble imamene rundt omkring invitert til et samtalemøte. Og de hadde veldig respekt for prestene og biskopene, de mannlige. Jeg var også med på et slikt møte og tenkte at det er jo flott at det gjøres noe på det planet og. Men samtidig er det veldig viktig at vi møtes – det blir jo gjerne kvinner og barn da – på et annet plan. Det blir så veldig teoretisk hvis alt skal være på dialogplan. Vi møtes for å bli kjent med hverandre, gjøre trivelige ting sammen.

6.2.4 Oppsummering erfaringer

Et gjennomgangstema for alle involverte var gjensidighet. Det gjaldt en gjensidig utveksling av livserfaringer, ikke like erfaringer, men gjensidig nytte og glede av å dele. Denne delingen fremmet likeverd og respekt. Respekten viste seg også når delingen utviklet seg til å dele tro eller trosuttrykk.

I den forbindelse er det interessant å se uttalelsen fra diakonen som ønsket at annerledes troende skulle komme til kirken og få en fornemmelse av hvordan de kristne elsket hverandre.

På den ene side kunne dette høres ut som en noe selvgod uttalelse, ”se hvor glade vi er i hverandre”. På den annen side kan det også tolkes som en dypt diakonal tanke om at den kjærligheten kristne har for hverandre også må deles med andre med annen tro, uansett hvem de er.

En annen felles erfaring både hos deltakere og diakoner var ønsket om at flere skulle bli med i fellesskapene fordi de selv opplevde det berikende i egne liv. De gangene dette kom fram i intervjuene, var det ikke at etnisk norske ønsket at flere med utenlandsk bakgrunn skulle bli med, og de med innvandrerbakgrunn sa aldri at de ønsket flere norske med. Men de ønsket at flere fra deres egen bakgrunn skulle bli med.

Selv om språk og læring var et tema og viktig for mange, ble kommunikasjon definert i en større sammenheng. Kommunikasjon var mer enn ord, det var å gjøre ting sammen – å være sammen i storefri på nabokafe, være sammen og trene, sykle, lære å stå på ski og gå på tur. Det var å spise sammen og dele matoppskrifter og tradisjoner. Å gjøre ting sammen var en kommunikasjon i seg selv.

Fokus på erfaringer rettet også søkelyset på problemområder, særlig i forhold til kjønsspørsmål. Hvor de kvinnelige prestene ikke fikk innpass på lik linje med sine mannlige kolleger i moskéene og hos imamene. Likeledes ønsket om at det sosiale samkvemmet kanskje kunne utvides til å involvere hele familien (inkludert menn og barn) i dialogen eller religionsmøte. Dette var ikke aktuelt på det nåværende tidspunkt for de muslimske kvinnene.

6.3 Ønsker for framtiden

I denne delen av intervjuene ønsket jeg å få svar på hva som var viktig for at deltakere ville fortsette å være med på aktiviteter hvor mennesker med ulik tro møtes. Hvilke forventninger folk har til aktivitetene og hvilken rolle de selv ville spille. Også om det var grunner til at de ikke lenger ville prioritere å være med i aktivitetene.

6.3.1 Framtidsønsker hos deltakerne

Den største ønsket og utfordring for videreføring av aktivitetene syntes å være rekruttering av deltakere og nye frivillige. Dette arbeidet må gå parallelt med selve aktivitetene. Lite oppmøte virker demotiverende, entusiasme og engasjement smitter og skaper et positivt miljø og bidrar

til en vellykket aktivitet. Disse utsagnene kombinert med en erkjennelse av at ”Vi må bli flinkere til å spørre folk”, kunne være godt utgangspunkt for vekst.

Å lære av hverandre var et annet tema for framtiden. Å utnytte hverandres ressurser og kunnskap, både innvandrerkvinnene og de etnisk norske. Tanken var en gjensidig utveksling som fikk alle til å kjenne at de bidro med noe de kunne.

De som deltok i fokusgruppesamtalen fra dialoggruppen, var enige om at de ønsket å utvide gruppen til også å involvere kvinner fra andre trosretninger, særlig jøder, hinduer og sikh. Dette var forsøkt i forhold til jøder, men de muslimske kvinnene opplevde ikke å ha nådd fram med sine forsøk. Kanskje kunne de kristne og muslimene gjøre et nytt forsøk sammen, ble det foreslått.

En norsk kristen kvinne ønsket at dialoggruppen skulle utvides til også å omfatte hele familien, menn og barn. At de kunne gjøre ting sammen (de muslimske kvinnene hadde allerede foreslått at de kunne gå på ski sammen). Det ønsket ikke de eldre muslimske kvinnene, det ville gjøre dem utrygge (”[...] at en fremmed mann ser meg på ski”), men de yngre var ikke fremmede for tanken.

Flere fellesskapsfremmende tiltak ble foreslått, blant annet turer og piknik. Noe ble også avtalt i forlengelsen av fokusgruppeintervjuene.

De eneste grunnene deltakerne kunne komme på at de ikke lenger ville delta, var hvis de kom i lønnet arbeid som gjorde at tiden ikke strakk til, eller at de var bortreist for lengre perioder.

6.3.2 Framtidsønsker hos diakonene

Én diakon var opptatt av at arbeidet med møter mellom mennesker av ulik tro var fredsarbeid i nærmiljøet. Hun framhevet at kirkens troverdighet sto på spill om ikke kirken arbeidet for forsoning og bygget bro mellom mennesker med ulik tro i lokalsamfunnet. Dette håpet hun ville bidra til å demme opp mot konflikter og bygge ned barrierer mellom mennesker. Arbeidet er med på å bygge lokalsamfunnet. Særlig framhevet hun ungdommen som kommer sammen i kirken på tvers av religioner hver uke. En av ungdommene hadde sagt ”Jeg håper imamen kunne komme hver gang”. Så mye betydde det for den unge at imamen en gang

hadde kommet og snakket med dem der i kirken. Samværet gjør noe med stemningen og relasjonene også på sikt.

Det var et sterkt håp om at flere ville bli med både som deltakere og frivillige i aktivitetene og dialoggruppen. At flere fikk oppleve hvilken gjensidig glede man fikk av å dele med og lære av andre, også fra andre kulturer og religion enn ens egen. Dette ville også kunne bidra til at kirken blir et mer attraktivt og fargerikt sted å søke til.

Det ble vist til ønske om at kommunene også i framtiden innså hvor verdifullt dette arbeidet var i lokalsamfunnet at de ville bidra økonomisk for å opprettholde tilbudene (som også innebar bidrag til lønnsmidler til diakonstillinger).

Flere av diakonene opplevde at de hadde svært mange oppgaver, og at arbeidet med religionsmøter ikke fikk den plass de gjerne skulle ønsket seg i konkurranse med mange andre gode formål. Alle opplevde imidlertid at diakoniutvalgene var positive til tverrkulturelt og tverreligiøst arbeid, og det var ønske om å videreføre arbeidet.

Diakonene som var involvert i religionsmøte, viste til at de selv opplevde varme, støtte og kjærlighet fra deltakere og frivillige. Det betydde mye for dem og var til inspirasjon for videre innsats også i framtiden. Og de ønsket at flere andre også skulle få oppleve det samme i fellesskapet blant deltakere og frivillige.

6.3.3 Oppsummering framtidsønsker

Alle diakoner, frivillige og deltakere, ønsket at arbeidet de var del av skulle vokse seg sterkere. Begrunnelsene for dette var også sammenfallende: at de som var med, opplevde gjensidig vekst og læring, at aktivitetene bidro til forsoning og fredelig sameksistens i nærmiljøet.

Det var kun i dialoggruppen jeg oppfattet at det var en begynnende samtale om gruppen også skulle involvere menn. Det kom imidlertid fram motstridende synspunkter på dette i gruppen.

6.4 Analyse av empiriske funn

6.4.1 Begrunnelse for valg av fokusområder: individ – rom/fellesskap – samfunn

---

Det empiriske materialet basert på intervjuer med deltakere og frivillige medarbeidere i aktiviteter hvor mennesker med ulik tro møtes, ble forholdsvis omfattende. I tillegg svarte diakoner ut fra sine motiver, kompetanse og erfaringer. Felles for aktivitetene var at de hadde sitt utspring i Dnks diakonale praksis, hvor individ møtes i et rom eller fellesskap, og hvor dette møtet også kan ha en samfunnsmessig implikasjon. I analysen av materialet vil jeg derfor konsentrere meg om disse tre fokusområdene: individ, rom/fellesskap, og samfunn.

Dette vil danne grunnlag for drøfting av funnene på bakgrunn av Dnks intensjoner og anbefalinger om religionsmøte og relevant teori om makt/avmakt, myndiggjøring og diapraksis i siste del av oppgaven.

6.4.2 Individets plass og rolle i religionsmøte

I utgangspunktet er det hvert enkelt menneske skapt av samme Gud som religionsmøte dreier seg om. Hver enkelt kan komme som den en er, invitert eller ikke. Men gjennomgående var invitasjonen viktig. Ingen av dem jeg snakket med som deltakere eller frivillige, var kommet helt av seg selv, de fleste snakket om at de var invitert inn og betydningen av invitasjonen.

Å bli invitert er å bli sett av noen andre som et viktig menneske: et menneske som har noe å bidra med, et menneske å regne med.

Individfokuset vektlegges også i aktivitetenes natur. Delta i aktiviteter for å demme opp for isolasjon og depresjoner. Trening for å gi energi, dempe sykdom, fremme fysisk og psykisk helse. Samtale for å lære språk og om hverandres liv og erfaringer. Samtalen og utvekslingen bidro også til egenrefleksjon og befestelse eller trygghet i egen religiøs tro.

Individets egen erfaring er i bunn og grunn det viktigste, for på denne erfaringen kan fellesskapet bygges. Ved flere anledninger uttrykte de som skulle intervjues, en viss nervøsitet for om de ville klare å svare riktig eller ikke. Min tilnærming til dette var at det ikke fantes svar som var riktige eller feil fra mitt ståsted. Men det fantes riktige svar ut fra individets

erfaring. Hver enkelt hadde gjort seg sine erfaringer i religionsmøte som var riktige for dem. Det er viktig informasjon for meg i denne oppgaven. Det virket som at denne tilnærmingen i seg selv ga deltakerne i intervjuene en tro på at de hadde noe viktig å komme med inn i undersøkelsen. De ble myndiggjort ved at deres stemme ble viktig for meg og forskningen som skulle danne grunnlaget for oppgaven.

Et spørsmål som jeg ikke stilte, men som kom opp når vi snakket om individuell identitet i forhold til etnisitet og nasjonalitet var: hvem er jeg? Er jeg norsk eller innvandrers? Er jeg pakistansk- eller norsk med pakistansk herkomst/bakgrunn? Når blir jeg norsk? Som en kvinne viste til i intervjuet: en kvinnelig politiker i Storbritannia med pakistansk herkomst fra flere generasjoner tilbake, men selv født og oppvokst i Storbritannia av foreldre som også er født og oppvokst i Storbritannia, blir fremdeles sett på og omtalt som pakistansk.

Når blir ”dem og oss” et ”vi”? Er det et mål at vi skal bli et ”vi”, eller er det greit med mangfoldet? I intervjusituasjonen med kvinnene fra dialoggruppen var det ofte de norske som var mest ivrige på at vi er vi, ikke dere og oss. Mens kvinnene med annen etnisk bakgrunn ikke umiddelbart syntes det var greit å bli ”usynlige” i en fellesnevner av ”vi”. Dette kjenner vi igjen i andre majoritets/minoritetskonstellasjoner. Hvor majoriteten etter en tid i dialog forventer at minoriteten skal oppleve at rausheten og inkluderingen er så stor at de kan akseptere at deres særpreg utviskes og man inkluderes i fellesskapet på lik linje med majoriteten: for eksempel hos homofile som kjemper for sin likeverdige plass i kirken og samfunnet, og hos andre grupper som har vært undertrykte: samer, tatere osv.

Dette er interessante spørsmål som også ligger til grunn i samfunnsdebatten om innvandring, integrering og assimilering. Hvordan foregår integreringen, er det de som skal bli som oss, eller skal alle møtes et sted på halvveien? Individene som kommer sammen i religionsmøte, stiller seg disse spørsmålene og kjenner på egen identitet i dette.

Spørsmålet som ble stilt ”Kan vi svare fra hjertet?” kan være et dypere uttrykk for det samme, er det greit at jeg er helt meg i denne situasjonen?

6.4.3 Rom for fellesskap, deling og læring

”Vi er alle skapt av samme Gud og til fellesskap med hverandre.” (motivasjonen fra en av diakonene slik hun uttrykte det i intervjuet). Hva skjer når individene kommer sammen i

fellesskap – i det samme rommet? Rommet kan være et fysisk rom, men også den rammen mennesker kommer sammen i, som også kan være en erfaring av å gjøre noe sammen, enten det er utendørs eller innendørs. Rommet vil jeg også definere som det åndelige, mellommenneskelige og følelsesmessige rommet som deles, hvor individer møtes og utforsker individuelle verdier, holdninger, tanker og tro – sammen.

Hvordan skapes rommet for religionsmøte? Individer kommer sammen, men det skjer ikke av seg selv. Noen tar initiativ, allierer seg med andre, og så inviteres flere inn. Som diakonen som ønsket å sette i gang noe og spurte imamen om noen kontakter blant kvinnene i moskéen.

Eller kvinnen som selv tok kontakt med barnehagen hvor ett av barna hennes gikk og spurte om hun kunne få komme og fortelle om hvorfor muslimer ikke spiser svinekjøtt eller andre produkter av svin. Så fortalte hun:

Ble veldig overrasket en dag og veldig glad også. En fireåring (norsk) skulle feire bursdagen sin i barnehagen. Så sa han at han ikke skulle ha gelé, fordi da kunne ikke sønnen min spise det siden det er gelatin i, det er ikke halal. Så han ville ta med is eller noe annet som sønnen min kunne spise. Når en fireåring tenker på det og sier det til mammaen sin (en norsk fireåring til sin norske mamma, mitt tillegget), betyr det at han ville sønnen min godt.

Fellesskapet kan romme deling som skaper trygghet. Men det er også skjørhet i dette møtet individene imellom, enkelte svarte at de var redde for å bli misforstått, at det de sa kunne oppfattes respektløst fordi de ikke kjente de andres bakgrunn og kultur godt nok. Det var de norske som var mest opptatt av det. Det var interessant at de ikke etnisk norske jeg intervjuet ikke tenkte i de baner – i hvert fall uttrykte de det ikke så tydelig som de norske.

Selv om religionsdialogen ikke var hovedintensjonen i religionsmøte, skapte fellesskapet også rom for felles religiøse opplevelser – som på turen i det fri når takknemligheten for alt det vakre ble til en felles uttalt takk til Gud, eller da diakonen opplevde å bli inkludert i bønne- og sørgefellesskapet hos de muslimske damene rett etter terroraksjonen 22. juli 2011.

Religionsdialog kan jo også uttrykkes i pepperkakebakingen før jul hvor både krybbe og moské ble til i et kreativt mangfold.

Rommet gav også plass til refleksjon om hvem som ikke var inkludert ennå, som i dialoggruppen som diskuterte hvordan de for eksempel skulle få jøder med i fellesskapet.

Som en uttrykte det i intervjuet: ”Når vi lykkes, er det vår plikt å åpne for flere.” Det ble også en interessant utveksling i forhold til ”dem og vi” da flere på tvers av religion var enige om at det var vel ikke møtet mellom religionene de opplevde som vanskelig, men møtet mellom ”oss” troende og ”de” ikke-troende. De viste til humanetikere som også hadde vært med på hyttetur i dialoggruppen, og som hadde uttalt at religion ikke betydde noe for dem. De troende, både muslimer og kristne, opplevde nedverdiggende holdninger fra de ikke-troende.

Er rommet trygt for dem som er i det, vises det ved at folk er trygge nok til å dele sine erfaringer og sine liv og er villige til å lytte til andres erfaringer og kanskje også lære av dem. Men rommet utfordrer også. Etter hvert som man blir bedre kjent, tør man å ta nye skritt i samtalen. For eksempel når kvinnen med pakistansk bakgrunn kommenterte til en norsk kvinne i samtalsløp under intervjuet: ”Nå har vi kjent hverandre i tre år – og det er først nå du snakker om ”dere og oss”. Nå sier du det er slutt – det er ”oss” vi snakker om.” Og så kom erfaringsutvekslingen om den britiske politikeren som jeg refererte over.

Fellesskapet har også andre former og uttrykk som felles trening og matfellesskap. Særlig bordfellesskapet er et viktig samlingspunkt, enten det er på nabokafeen eller måltidsfellesskapet på turer og samlinger. Mat er også deling i betydningen bli kjent med hverandres mattradisjoner og lære å lage hverandres mat.

Rommet som skapes av fellesskapet er altså et treffsted for glede og vekst, en møteplass i hverdagen. Rommet er også et sted for fysisk utfoldelse, for møte på tvers av generasjoner og etnisitet. I rommet blir man også utfordret i forhold til egne og andres holdninger. Rom for utprøving, vennskap og fordypning i kunnskap om hverandres kultur, tro og livserfaringer.

En diakon sa at kirkens omsorgstjeneste – det vil si diakonien - er grenseløs. Kirkens rom utvides i religionsmøte til å bli noe langt mer enn det fysiske rommet hvor folk møtes. Når kirken åpner for at mennesker med ulik religiøs tro kan møtes, åpnes rommet. Diakonien blir en brobygger. Det er interessant å se dette i forhold til der religionsmøte ikke var så vellykket. For eksempel hvor muslimske kvinner ble invitert inn i et allerede eksisterende fellesskap, de kom en gang og så ble de borte. Jeg fikk ikke intervjuet kvinnene som ikke kom tilbake, men en faktor som flere la vekt på i intervjuene, var at for at fellesskapet og rommet skulle bli trygt, måtte alle få være med på å forme det. At ikke én part definerte rammene for rommet.

6.4.4 Religionsmøte i et samfunnsperspektiv

Det å gjøre noe sammen i fellesskap, har ringvirkninger ut over akkurat møtet og det rommet man møtes i. Møtet med de andre blir i beste fall viktig for hver enkelt, og man får trang til å dele den erfaringen i andre sammenhenger. Som de norske kvinnene som fortalte da jeg intervjuet dem, at de skriver om hva de er med på i julebrevene sine til familie og venner.

Dialoggruppen kom sammen etter at noen kvinner traff hverandre på en felles aktivitet i nabolaget: kvelds- og natteravn. Både muslimer og kristne gikk natteravn¹⁴. Utgangspunktet var altså ikke et direkte initiativ fra Dnk, men ansatte i Dnk og kvinner fra moskéen fant sammen på grunn av den samfunnsnyttige aktiviteten.

På en av sine turer forfattet dialoggruppens medlemmer et avisinnlegg som ble publisert i en riksavis i forbindelse med opptøyer og vold som følge av en amerikanskprodusert islamkritisk filmsnutt på YouTube. Opptøyene kom som resultat av at muslimer følte seg krenket av filmsnuttens innhold. Kvinnenes hovedbudskap i artikkelen var en protest mot at ytringsfriheten ble brukt til å snakke nedlatende om religion, og tilsvarende en protest mot å bruke vold og drap for å stoppe andres ytringer. Kvinnene i dialoggruppen brukte sin ytringsfrihet sammen til å presentere religionsdialogen de var engasjert og å uttrykke kritikk i åpent innlegg mot maktbruk og overgrep i ytringsfrihetens navn.

Kirken legger til rette for individuell vekst, den skaper rommet for fellesskap og læring og for at mennesker som deltar i religionsmøte får et styrket selvilde.

Kirken ønsker både gjennom religionsmøte og religionsdialog å formidle og skape rom for konfliktdepende og fredsskapende tiltak. Samspillet mellom det diakonale religionsmøte og religionsdialogen synes i dette å være viktig. Det er to sider av samme sak. Skal kirken bli relevant for folk, må den synes på begge nivåer, grasrotnivået og på det akademiske og ledelsesnivået.

En annen side av dette er kirken som tilfluktssted. En av menighetene hvor jeg foretok intervjuer hadde vært vertskap for asylsøkere som søkte tilflukt i kirken. Akkurat i det tilfellet

---

¹⁴ »[...] vi skal bry oss om det som skjer i vårt eget nærmiljø, være med på å skape trygghet, trivsel og tilhørighet og bidra til at barn og unge får en trygg oppvekst ved rett og slett å være til stede der de er.» sitat fra presentasjonen av hva natteravnere er: <http://www.natteravn.no/om-natteravn/> 30.03.13

var det humanetikere som sto for den daglige oppfølgingen med mat osv. for asylantene, kirken bidro med husvær, og asylantene selv var muslimer.

Enkelte av de muslimske kvinnene opplevde også at religionsmøte som var initiert av Dnk var frigjørende for dem i forhold til det de opplevde som streng praksis for kvinner i moskéen. Av hensyn til kvinnene som uttrykte dette, vil jeg ikke gå nærmere inn i denne problematikken, men trekker det fram som eksempel, slik jeg ser det, på kirken som et fristed.

6.5 Beretningsanalyse av historier

Så langt har jeg presentert historiene delvis narrativt, delvis ordrett slik de ble fortalt. Så har jeg systematisert noe av materialet i forhold til kategoriene, individ, fellesskap og samfunn. I dette kapitlet ønsker jeg å analysere fire av historiene fra intervjuene. Disse vil jeg søke å belyse gjennom en beretningsanalyse, jfr. metodekapitlet.

6.5.1 Historie 1: Imamen kommer til nabokafeen

Situasjonen dreier seg om et møte mellom imamen og ungdom som var på nabokafe i en kirke. Det ble også et møte mellom imamen og de frivillige som betjente nabokafeen og et møte mellom ungdommen og de frivillige. Møtet – eller møtene – skjedde i storefri på skolen den dagen i uken når kirken åpnet dørene for at elevene (kristne, muslimer og andre) kunne komme sammen og spise et varmt måltid og slappe av.

Det som hendte (slik jeg fikk det beskrevet av ungdommer som var tilstede), var at de muslimske ungdommene ble begeistret, kom med tilrop og var glade for at imamen ville komme og møte dem i kirkelokalene. En av elevene sa til og med at hun skulle ønske imamen kunne komme hver gang. På den annen side opplevde noen av de frivillige en viss usikkerhet for det som skjedde, de forsto ikke med en gang det ungdommelige uttrykket av tilrop og heiing. Men som en av ungdommene forklarte under intervjuet ”Han (altså imamen, mitt tillegg) ble litt popstjerne”.

Ungdommene satte selv ord på hva det innebar for dem at imamen kom og snakket med dem på nabokafeen. Det var en stor opplevelse for dem at imamen kom. De opplevde det som at han legitimerte at ungdommene – også de muslimske – kunne komme sammen med sine ikke-muslimske venner i kirken og dele måltid og fellesskap. Imamen anerkjente både

ungdommenes rett til å bruke kirken som fellesskapsarena og kirkens rett til å utføre diakonal praksis som inkluderte muslimsk ungdom gjennom nabokafeens tilbud.

Resultatet av denne episoden på nabokafeen var at imamen ga sin tilslutning til arrangementet, at de eldre damene som først var blitt litt redde for det ungdommelige uttrykket, opplevde det som et positivt gledesuttrykk heller enn en negativ polarisering mellom de muslimske ungdommene og andre ungdommer. Et tredje element som kom fram i intervju med diakonen, var at imamens besøk var et resultat av samtaler imamen og presten hadde hatt om hvordan de sammen kunne skape gode arenaer for dialog og religionsmøte. Nabokafeen var de enige om var en slik arena, og imamen viste det ved selv å komme dit.

Beretningen ble avsluttet med overgang i intervjusituasjonen til en ny historiefortelling som hadde noe av de samme elementene: overraskende møte, usikkerhet og legitimering; historien om de to politibetjentene som kom innom nabokafeen i uniform. Denne gangen var det ikke de frivillige som ble usikre, men ungdommen. Møtet med politibetjentene førte likevel til noe positivt, at det ble god stemning, og ungdommen flokket seg om dem.

6.5.2 Historie 2: Turen opp på fjellet

Utgangspunktet for denne historien var turgruppen som var ute og gikk, kristne og muslimer. De gikk en tur i fint vær opp på et fjell med utsikt over fjorden. To kvinner gikk sammen, den ene muslim og den andre kristen (en av turlederne). Den muslimske kvinnen sa til den kristne: ”nå må vi stoppe og takke Gud”, for det var så vakkert å stå der i det fine været og se utover fjorden fra utsiktspunktet. Det ble et møte, et øyeblikk av hellighet med en religiøs horisont, som den kristne kvinnen sa ”en dialog om takknemlighet”.

Hva det innebar skal jeg være varsom med å tolke ut over det den ene kvinnen selv fortalte, at det gjorde dem veldig ”oppmerksomme på hvor godt vi hadde det”, og at det førte til en takknemlighet og takkebønn til Gud. Det kan neppe tolkes som at det var felles bønn, men en kristen og en muslimsk kvinne som ba og takket slik det kjentes naturlig ut fra egen tro og tradisjon. Å møte Gud på fjellet er et kjent bilde både i Det gamle og Det nye testamentet (2. Mos kap. 19, 24, 32, Joh 17).

6.5.3 Historie 3: Islamske kvinner i diakonvigsling

Diakonen i en av menighetene hvor jeg gjorde intervjuer, ble vigslet til diakon etter oppnådd mastergrad i diakoni i 2011. Hun hadde allerede arbeidet en kort tid i menigheten da hun ble vigslet. Hun hadde igangsatt ulike diakonale tiltak med kvinner med både muslimsk og kristen bakgrunn. Videre hadde hun mobilisert frivillige i menigheten til både å delta i og drive de diakonale tiltakene. Flere av tiltakene var finansiert av offentlige midler og ble gjennomført i samarbeid med bl.a. det lokale Fysioteket og Den norske Turistforening. Diakonen hadde systematisk lagt vekt på å etablere en styringsgruppe for aktivitetene som involverte de ivrigste deltakerne i planlegging og gjennomføring av tiltakene.

Da vigslingen skulle finne sted, inviterte diakonen sine samarbeidspartnere gjennom de diakonale aktivitetene til å være tilstede på vigslingsgudstjenesten og på kirkekaffen. Det viste seg å være første gangen flere av de muslimske kvinnene var tilstede på en kristen gudstjeneste. De muslimske kvinnene uttrykte i intervjuet at de følte seg både beæret og rørt over å bli invitert. Diakonen uttalte også at det betydde mye for henne at de kom.

Jeg var selv til stede i diakonvigslingen som skjedde 1 ½ år før jeg foretok intervjuene til denne oppgaven. Jeg hadde såvidt truffet diakonen på et seminar før vigslingen og kommunisert noe med henne via e-post i forbindelse med en praksisutplassering. Jeg var heller ikke kjent i menigheten. Jeg hadde hørt via omtale på diakonstudiet om de diakonale aktivitetene som førte kvinner av ulik tro sammen i bydelen, men jeg hadde ikke møtt noen av deltakerne. Jeg merket meg under vigslingen at det var noen muslimske kvinner der i hijab og tenkte egentlig ikke noe mer over det før på kirkekaffen etter vigslingen. Da sto diakonen sammen med de muslimske damene som ikke hadde satt seg ned som oss andre som drakk kirkekaffe, hun nevnte dem spesielt og takket dem ved navn i takketalen sin for at de hadde delt dagen med henne. Jeg husker jeg tenkte at disse damene betydde mye for diakonen.

6.5.4 Historie 4: Diakonen inviteres til muslimsk kvinnesamling etter tragediene i Oslo 22. juli 2011

Denne historien var det bare diakonen som fortalte meg.

Hendelsen skjedde i tiden rett etter terrorhandlingene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011.

Diakonen hadde tidligere samme år fått kontakt med en muslimsk kvinneforening og innledet et samarbeid med dem. Ett av behovene de muslimske kvinnene hadde uttrykt tidlig da de møtte diakonen, var at kvinneforeningen ikke hadde egnede lokaler til sine aktiviteter, og lurte på om de kunne få leie lokaler i kjelleren i kirken.

Da terrorhandlingene hadde skjedd, samlet de muslimske kvinnene seg i lokalene de hadde fått leie. De samlet seg for å be og sørge. Spontant, da diakonen kom på arbeidet den dagen, inviterte de muslimske kvinnene diakonen inn på deres samling.

De muslimske kvinnene visste ikke at diakonen selv var spesielt berørt av terrorhendelsen da en av hennes nære venner var blitt skutt på Utøya. Hun hadde fått vite dette via et avisoppslag på vei til arbeidet den dagen. Så fikk hun være sammen med de muslimske kvinnene på deres sorgemarkering. Diakonen fortalte i intervjuet (sitat tidligere) at hun akkurat da trengte et fellesskap for å gråte og be, og det ble et fellesskap med de muslimske kvinnene som hun selv hadde invitert til kirken tidligere. Diakonen fortalte at det var veldig sterkt for henne å bli invitert inn i det fellesskapet akkurat da. Dette var et eksempel på det diakonen uttrykte som ”vi er viktige for hverandre fordi vi er sammen”.

6.6 Analyse av beretningene

Finnes det noen fellesnevner i disse fire historiene, noen mønstre som går igjen?

Det åpenbare er at alle fire historier dreier seg om møter mellom mennesker med ulik religiøs bakgrunn.

Menneskene som møtes, har ulike roller i disse historiene. Noen kan sies å ha autoritet. De har tilsynelatende en overordnet rolle (imamen, turlederen, diakonen). Andre mennesker i møtene er deltakere (ungdommen på kafeen der imamen kom, turdeltakeren, de muslimske kvinnene

på diakonvigslingen osv.) Det kan tolkes som at det i alle historiene framkommer en ulik maktfordeling som kan ha en innvirkning på møtet. Likevel er det gjennomgående i historiene at på tross av ulike roller, kan det se ut til at skillet mellom ”overordnet og underordnet” viskes ut. Gjennom tillitskapende tiltak, diapraksis og diakonal praksis aner vi en likeverdighet, en gjensidighet.

Religionsmøtene finner sted i et rom (kirkerommet, lokaliteter i kirken og i ”Guds frie natur”). I disse rommene oppstår en erfaringsutveksling på godt og vondt. Rommene rommer mest glede (historiene 1-3), noen utfordringer (for eksempel i historie 1 da de frivillige ble usikre) og sorg (historie 4). Felles for erfaringene er at de som er til stede, opplever noe nytt, noe som er større enn det de kom dit for opprinnelig. Felles for historiene er også at de som var til stede i møtene, hadde en religiøs opplevelse, eller situasjonen hadde en religiøs forankring (at imamen kom, interreligiøs takk til Gud på fjellet, deltakelse på diakonvigsling og fellesskap i bønn¹⁵ i sorgens stund).

Historiene kan betegnes som eksempelfortellinger. Hva er eksemplene i disse historiene, hva er det eksemplariske i dem? Den første historien peker på hvordan diapraksis gir plass for hele mennesket uansett tro. Diakonien kan skape rom for dette gjennom bordfellesskapet (kafeen og serveringen i kirken), det inkluderende fellesskapet inkluderer alle, også imamen som framstår bekreftende og styrker ungdommen på kafeen. Det skjer noe overraskende. Her skjer både forvandling, forsoning og myndiggjøring i ett møte.

Den andre beretningen, turen opp på fjellet, er også en fellesskapsfortelling. Hva overraskende som kan skje hvis man deler en felles opplevelse. Opplevelsen blir større og gir rom for tilbedelse, enten det er til Allah eller Gud. Her er det også element av forvandling og forsoning i den felles takk for det vakre, for skaperverket.

I de to siste historiene er forsoningsaspektet sterkt framme. I begge historiene går noen over en usynlig barriere eller terskel. De muslimske kvinnene som går inn i kirken og deltar i diakonvigslingen. Og diakonen som deltar i den muslimske bønnesamlingen etter 22. juli-tragedien. På usedvanlige og ulike måter finner disse kvinnene, de muslimske og diakonen, styrke hos hverandre. Diakonen uttrykte selv hvor mye det betydde for henne at muslimske

---

¹⁵ Det ble ikke sagt noe om de muslimske kvinnene og diakonen ba hver for seg i samme rom, eller om de ba felles bønner.

kvinnene ville være med å feire vigslingen, og de muslimske kvinnene uttrykte på samme måte at de opplevde det som en anerkjennelse at de ble invitert. Her synes myndiggjøringen å skje begge veier.

Alle disse historiene kan gjenfortelles som eksempler på kraften i diakonal praksis. Eksempelhistorier finner vi i evangeliene i Bibelen som beskriver Jesu eget liv. Han viste på ulike vis eksempler på hvordan vi skal behandle hverandre, ta vare på hverandre, elske hverandre, hvordan vi skal tjene hverandre og hvordan vi skal tilgi hverandre.

Så er det diakonens rolle i disse historiene. Hvilken rolle spiller egentlig diakonen. En fellesnevner er at diakonen har en koordinerende og ledende rolle i aktiviteter hvor historiene utspiller seg. Diakonen står bak arrangementet med kafeen, turgruppen, at de muslimske kvinnene fikk låne lokaler i kirken til sine samlinger, og det var diakonen som inviterte muslimene til sin egen vigsling. Diakonen er ikke nødvendigvis synlig i alle historiene, men hun er der i bakgrunnen som tilrettelegger – som den som går imellom, som legger til rette og gir diakonien retning og innhold.

Er dette i tråd med målsettinger i Plan for diakoni, i henhold til intensjonene i kirkemøtevedtak om inkludering og religionsmøte? Det vil jeg drøfte i det neste kapittelet.

7. DRØFTING AV HVA DIAKONIEN KAN TILFØRE RELIGIONSMØTE

Hittil i oppgaven har jeg presentert tre tilnærminger i forhold til diakoni og religionsmøte:

- 1) Presentasjon og analyse av Den norske kirkes intensjoner og anbefalinger når det gjelder religionsdialog og religionsmøte. Det gjaldt både vedtak fra kirkemøter i 2006 om innvandring og integrering (KM 11/06 og KM 12/06) samt Veiledning for religionsmøte (vedtatt som del av KM 12/06), Plan for diakoni i Den norske kirke (KM 06/07) og KM-behandling av Stålsettutvalgets innstilling.
- 2) Presentasjon av teori fra ulike fagmiljøer og forskere nasjonalt og internasjonalt om diapraksis, makt, avmakt og myndiggjøring
- 3) Presentasjon og analyse av empiri etter intervjuer med deltakere og diakoner i religionsmøte.

Disse tre tilnærmingene danner grunnlaget mitt for å svare på spørsmålet som var utgangspunktet for problemstillingen: Hva kan diakonien tilføre religionsmøte mellom kristne og muslimer i Norge?

Det er ulike innganger en kan velge for å drøfte dette. Jeg har antydnet noen i de kapittelvise analysene. I kapittelet om Dnks intensjoner og anbefalinger basert på kirkemøtevedtak, har jeg oppsummert innenfor de tre kategoriene; motivasjon, begrunnelse og handling (Tabell 1 s. 18). I kapittelet med analyse av de empiriske funnene valgte jeg fokusområdene; individ, rom/fellesskap og samfunn. Vi kan altså finne svar på problemstillingen min innen alle disse kategoriene og fokusområdene. Det har fremkommet både i dokumentene jeg har lagt til grunn og i intervjuene som jeg foretok, at religionsmøte kan ha både positive og negative implikasjoner for den enkelte deltaker og for fellesskapet slik det framstår i det sosiale, religiøse og offentlige rommet.

Religionsmøtene har også samfunnsmessige implikasjoner. I all hovedsak viser både kirkemøtevedtak og intervjuene at religionsmøter er positive i et samfunnsperspektiv. Hadde jeg imidlertid spurt mennesker som for eksempel er negative til innvandring eller til innvandrere, jfr. SSBs årlige holdningsrapport til innvandrere og flyktninger i 2002 – 2012 (Blom 2012), eller på teologisk grunnlag er skeptiske til andre religioner enn kristendommen, ville det kanskje ha kommet fram flere motforestillinger til religionsmøtene. Jeg velger å ikke drøfte slike motforestillinger nærmere siden slike synspunkter ikke framkom i intervjuene jeg gjorde, og som danner grunnlaget for empirien jeg samlet.

Jeg vil foreta en SWOT-analyse som innledning til dette drøftingskapittelet for å synliggjøre fordeler og ulemper ved religionsmøte i et diakonalt perspektiv. Jeg vil så vurdere funnene opp mot teori om makt, avmakt og myndiggjøring, og se dette i lys av Dnks intensjoner gjennom KM-vedtakene.

Jeg forutsetter at de diakonale tiltakene i religionsmøte ikke har en ”skjult dagsorden” av misjonering og ønske om omvendelse til kristendommen. Skulle ønske om konvertering likevel skje, har Dnk og Islamsk råd i samarbeid vedtatt en felleserklæring om trosfrihet og konvertering (IR og MKR 2007).

7.1 SWOT-analyse av diakonien som handlingsarena for religionsmøte:

Tabell 2

	Styrker	Svakheter
Interne	<p>Skaper rom for fellesskap (både sosiale, helsefremmende og trosfremmende). Etablerer læringsarena (språklæring, læring om andre kulturer enn ens egen, nye ferdigheter f.eks om mat, fysisk trening).</p> <p>Gjensidig myndiggjøring og anerkjennelse på tvers av religionsskiller. Skaper glede, vennskap og personlig vekst.</p> <p>Kirken gir plass for innvandreres stemme i samfunnet.</p>	<p>Tar fokus fra andre viktige diakonale oppgaver.</p> <p>Tapper menigheten for frivillige ressurser.</p> <p>Kortvarige prosjekter, ressursmangel og avhengig av kreativ og engasjert stab.</p> <p>Diakoner og andre ansatte har ikke kompetanse eller erfaring til å håndtere eventuelle konflikter som oppstår mellom grupper i religionsmøte.</p>
	Muligheter	Trusler
Eksterne	<p>Intgreringsfremmende tiltak i lokalsamfunnet.</p> <p>Forsoning og brobygging på lokalt plan.</p> <p>Bidra til helsefremmende tiltak.</p> <p>Vise solidaritet i praksis med utsatte/utstøtte grupper.</p> <p>Myndiggjøre til deltakelse, fremme likeverd og respekt.</p> <p>Engasjere frivillige ut over den faste menighetskjernen.</p> <p>Fremme samarbeid med andre frivillige organisasjoner og anvende diapraksis som metode for samfunnsnyttig virksomhet.</p> <p>Utløse ekstern finansiering (kommune, fylke osv.) både for kirken og for innvandrersamfunn.</p>	<p>Uoversiktelige konflikter mellom deltakere fra ulike etniske grupper som er vanskelig håndterbare.</p> <p>Manglende kompetanse til å håndtere teologisk uenighet.</p> <p>Tidkrevende å følge opp eksterne frivillige.</p> <p>Diakonale tiltak bidrar til å myndiggjøre kvinner slik at de stiller spørsmål ved patriarkalske strukturer i deres eget trossamfunn.</p> <p>Kvinnelige prester anerkjennes ikke på lik linje med imamer.</p>

7.2 Kommentarer til SWOT-analysen

I metodekapittelet har jeg kommentert mulig anvendelse av en SWOT-analyse som metode for å kartlegge styrker og svakheter. I mitt empiriske materiale har deltakere og diakoner

identifisert både interne og eksterne styrker og svakheter ved diakonien som handlingsarena for religionsmøte. Eksempler på dette er referert i SWOT-skjemaet over.

Jeg finner det interessant at styrkene og mulighetene ofte ligger i de menneskelige gevinstene, når diakonien settes i sving som handlingsarena for religionsmøtet. Det gjelder fellesskapsbygging, læring, myndiggjøring, glede, vennskap og personlig vekst. I tillegg framstår den diakonale kirken som en relevant aktør i forhold til å bygge bro i lokalsamfunnet, skape forsoning mellom etniske grupper og fremme integrering for mennesker, særlig kvinner og ungdom. Det diakonale engasjementet kan bidra til å myndiggjøre individer og styrke innvandrersorganisasjoner. Jeg ble fortalt av de muslimske kvinnene at offentlige myndigheter ville finansiere deler av virksomheten deres om de kunne dokumentere at de samarbeidet med andre organisasjoner som også omfattet Dnk. Kommune og fylke anså samarbeidet med Dnk så interessant at det utløste prosjektmidler også til delfinansiering av diakonstilling og noe driftstilskudd til diakonale prosjekter.

På den annen side har informantene opplyst om svakheter i forhold til finansieringsordningene. Prosjektbasert finansiering er gjerne tidsbegrenset. Det kreves administrative ressurser og stor kreativitet hos diakonen for å fornye prosjektporteføljen i takt med de offentlige krav til prosjektstøtte.

Andre trusler og svakheter er knyttet opp til manglende fremmedkulturell kompetanse hos diakoner og frivillige. Det er ofte ikke nok å være interessert i fremmede kulturer, eller å ha arbeidet i utlandet en tid selv, slik motivasjonsfaktoren var hos flere av diakonene. Flere prosjekter jeg fikk beskrevet, strandet nettopp på manglende kunnskap om årsaker til konflikt eller kulturelle forhold som diakonen ikke var oppmerksom på. Den diakonale handlingsarenaen for religionsmøte kan være en sårbar plass å være for både diakoner, frivillige og deltakere om man ikke tar tilstrekkelig hensyn til og setter seg inn i den kulturelle og politiske konteksten hvor aktivitetene skal skje. Manglende kompetanse kan også gjelde konfliktløsningsstrategier når vanskelige situasjoner oppstår.

Et vanskelig tema som ble nevnt av flere, men overraskende nok ikke vektlagt så mye hos dem var kommet lengst i arbeidet med religionsmøtet, var kvinnelige presters manglende innpass i moskéen på lik linje med menn, altså kjønnsdimensjonen i religionsmøtet. Det oppleves nok som en trussel for dem det gjelder, men på den annen side kan det også være et

vikarierende argument for å si noe om hvor vanskelig det kan være å engasjere seg diakonalt i religionsmøte. Dette blir ett av de ubesvarte spørsmålene jeg sitter igjen med etter denne oppgaven.

7.3 Oppfylles Dnks intensjon om religionsmøte i oppgavens undersøkelse?

Tidligere i oppgaven har jeg analysert kirkemøtesaker som omhandler religionsmøte. En oppsummering av disse står i tabell 1 på s. 18. Jeg trakk fram enkelte spørsmål og anmerkninger i drøftingen av disse (s. 19), blant annet at Dnk i 2006 ikke syntes å problematisere begrepet integrering. Hva skulle innvandrere og flyktninger integreres til? Hvem definerte hva som var viktig for innvandrere, hvem definerte de felles verdiene og den kulturarven som det ble henvist til?

Et gjennomgangstema i intervjuene da jeg spurte om hva som fungerte godt og hva som ikke fungerte så godt, var graden av medbestemmelse som avgjørende for hvilke aktiviteter det skulle satses på. Diakonal praksis som fungerte best, var der deltakerne selv fikk være med å planlegge og gjennomføre virksomheten, der det var rom for justeringer og innspill fra dem som skulle delta.

Prosjekter som var igangsatt av diakoner uten konsultasjon med dem som var i målgruppen for aktivitetene, hadde en tendens til å ikke få så stor oppslutning. Som middagsserveringen til norske familier, ”Snakk med en norsk” på biblioteket osv. Det er et interessant dilemma. For kanskje kan en her også finne svaret på at så få norske deltar i aktivitetene? At de norske ikke er konsultert? I dialoggruppen, for eksempel, var flere kristne (norske) kvinner med. At de norske syntes temaene som ble snakket om der var mer interessante enn å delta på ski og sykkeltraining, turgåing eller aerobic-trening kan være grunn god nok for at norske ikke deltok. At de norske hadde sine egne arenaer for å trene, sykle og gå på ski. Det spennende religionsmøtet skjedde når turgåingen ble gjort til en likeverdig arena for den muslimske kvinnen og den kristne kvinnen. Da skjedde noe større enn noen av dem hadde forestilt seg da de dro ut på tur (historie 2, s. 61).

Prinsippet om likestilling som det framgår i Veiledning i religionsmøte (MKR 2006:12) er et tema som framkommer som en trussel i SWOT-analysen fra et norsk ståsted, manglende anerkjennelse av kvinnelige prester i møte med imamer. Dette er et av de vanskeligste

temaene som dukket opp i intervjuene. Norske kristne kvinner ønsket mer likestilling på muslimske kvinners vegne. Muslimske kvinner så dette helt annerledes, deres likestillingsbegreper var basert på et annet sett av moralske verdier, som kvinnen som ikke ville være med på ski- og aketur hvis hun kunne bli sett på av fremmede menn. Det interessante er at dette ikke var et så vanskelig tema for de yngre muslimske kvinnene, og tiden vil vise om det er et tema som blir lettere å håndtere i framtidens religionsmøter.

Diakoni – diakonal praksis og diapraksis nevnes sporadisk i KM-vedtakene fra 2006. Diakonien sine potensiale og bidrag inn i religionsmøtet slik det er framkommet i mine intervjuer, er ikke reflektert i vedtakene eller Veiledning i religionsmøte. Det kan skyldes at det ikke forelå mye erfaringsbasert materiale på feltet den gangen vedtakene ble gjort; at vedtakene var basert på gode intensjoner heller enn erfaringer som er gjort i årene som er gått siden. Kanskje er tiden kommet for å evaluere erfaringene som er gjort med diakonal praksis og religionsmøtene, og revidere Dnks anbefalinger til menighetene på feltet.

Plan for diakoni i Dnk fra 2007 viser til at religionsdialog kan være en vei til større forståelse for hverandre og til berikelse i menighetene. Det grunnleggende spørsmålet stilles om hvem som faller utenfor i lokalmiljøet. Erfaringer som er gjort i menigheter av vellykket og mindre vellykket diakonal praksis med religionsmøte og diapraksis, kan også være til inspirasjon og refleksjon ved arbeid med revidering av menighetenes lokale diakoniplaner.

Jeg påpekte også i drøftingen av KM-sakene det jeg opplevde som en noe defensiv holdning i Veiledning i religionsmøte hvor det ble lagt så stor vekt på risikofaktorer i forhold til å bevege seg inn i religionsmøte - å bli avvist, tråkket på eller utfordret slik at troen skakes – (MKR 2006:12). Mine informanter hadde en helt annen erfaring, at religionsmøte var trosstyrkende heller enn trossvekkende. Det betyr ikke at religionsmøte ikke kan by på teologiske utfordringer som kan være krevende å håndtere. Det er også bakgrunnen for den eksterne trusselen som er nevnt i SWOT-skjemaet: manglende kompetanse til å håndtere teologisk uenighet. Jeg vil imidlertid framholde at de positive erfaringene fra religionsmøtene som framkommer i mitt materiale langt overgår de mulige vanskelige diskusjonene som måtte oppstå. I møtene, i relasjonene basert på gjensidighet og tillit som oppstår, skapes også rom for samtaler om de vanskeligere temaene etter hvert, slik som det kom fram i meningsutvekslingen i dialoggruppen hvor jeg intervjuet deltakere.

7.4 Drøfting av erfaringer i religionsmøte – makt, avmakt og myndiggjøring

Det teoretiske grunnlaget mitt omhandlet makt, avmakt og myndiggjøring. Jeg vil i denne avsluttende drøftingen vurdere styrker og svakheter i SWOT-analysen opp mot Nissens avklaring av maktbegrepet: makt over, makt til, makt med og makt innenfra. Det viser seg i mitt empiriske materiale at diakoner har potensiale til å legge til rette for alle fire alternativene for makt. Det utøves makt over når diakonen dominerer den diakonale arenaen og selv bestemmer hva som er gode religionsmøter. Dersom diakonen legger til rette for deltakelse i beslutninger, er det eksempel på makt som deles, og deltakerne kan få makt eller autoritet til selv å fatte beslutninger. Det kan være med på at mennesker beveger seg fra en situasjon av avmakt til selv å løse egne problemer, sette dem i stand til endring.

Makt med, gir enda en dimensjon til deltakerens potensielle makt: når deltakerne organiserer seg for å oppnå felles mål og utvikler en felles forståelse for hvordan de kan nå målene sammen. Et interessant eksempel på dette i mitt materiale var da deltakerne i dialoggruppen på tur sammen skrev en avisartikkel som tok et oppgjør med det muslimere opplevde som trakassering av deres tro, og når de muslimske og kristne kvinnene sammen tok til orde i samme artikkelen for at kamp for ytringsfriheten ikke må brukes som et middel for voldsbruk og overgrep i religionens navn. Det viste en intern styrke i dialoggruppen, samtidig som de brukte anledningen til å fremme forsoning og brobygging. Religionsmøtet slik mine informanter har beskrevet det, har et særlig potensiale i forhold til den siste kategorien som Nissen henviser til: makt innenfra: gjennom diakonal praksis settes mennesker i stand til å analysere og endre sin egen situasjon på bakgrunn av økt selvtillit.

Der Nissen tar utgangspunkt i hjelperen og den bevissthet hjelperen må ha på egen maktbruk, tar Nordstokke utgangspunkt i diakonien nedenfra. At diakonal praksis kan være brobyggeren til reell myndiggjøring av deltakere. De diakonale rommene for fellesskap, læring, gjensidig myndiggjøring, anerkjennelse og personlig vekst etableres gjennom diakonal praksis så selv-myndiggjøringen kan skje.

Det overraskende da er resultatene som overskrider all forventning til myndiggjøringen. At det viser seg at også myndiggjøringen sprenger rammene mellom hjelper (diakonen) og den som skal hjelpes. Slik Nordstokke stilte spørsmålet: Hvem myndiggjør hvem? Det oppstår situasjoner slik jeg beskrev i beretningsanalysen av intervjuene, at diakonen ble myndiggjort

av de muslimske kvinnene, at imamen myndiggjorde ungdommene i kirken, at den muslimske damen på tur myndiggjorde turlederen gjennom å dele tro og takknemlighet.

8. KONKLUSJON

Gjennom intervjuer med kristne og muslimske deltakere i aktiviteter de deltok på sammen, har jeg søkt å finne svar på hva diakonien har å tilføre religionsmøtet mellom kristne og muslimer i Norge. Utgangspunktet mitt var Den norske kirkes uttalelser og vedtak om integrering av innvandrere og flyktninger og religionsmøte.

Dnk begrunner sitt engasjement i forhold til religionsmøte og religionsdialog både teologisk og som samfunnsaktør. Jeg fant imidlertid at den diakonale dimensjonen ikke var så fremtredende eller uttalt i kirkemøtebehandling eller i veileder for religionsmøte som var utarbeidet av Den norske kirke.

Mitt fokus var ikke så mye på hvorfor diakoni ikke var omtalt, men å gi dem som deltar i religionsmøte en stemme til selv å fortelle hva religionsmøtet betydde i deres liv. Jeg fikk mange historier som beskrev hva motivasjonen deres for å delta hadde vært, hvilke erfaringer de hadde gjort seg, og hva de ønsket seg for framtiden. Mye av det som ble fortalt i intervjuene, dreiet seg om gode fellesskap, trygge rom for å vokse og dele sammen, forandring, forvandling, forsoning, fredsarbeid og myndiggjøring. Alt en bekreftelse på diakoniens sentrale anliggender. Mest overraskende var å oppdage at myndiggjøringen skjedde ikke bare av de som var i målgruppe for aktivitetene. Myndiggjøringen skjedde på uventede steder: de som var invitert inn i religionsmøtet, myndiggjorde også dem som inviterte. Det utviklet seg en gjensidighet og fellesskap basert på likeverd.

Religionsmøtet som var basert på likeverd, ikke at en part dominerte og bestemte hva som skulle skje, ga rom for vekst, glede og ønske om at flere skulle få delta fordi det betydde så mye for dem som opplevde den mellommenneskelige anerkjennelsen som det diakonale rommet åpnet opp for. Avmakt ble erstattet med makt til å endre gjennom myndiggjøring nedenfra.

Diakonien, kan styrke, løfte og inspirere mennesker forutsatt at man er seg bevisst at makt har både undertrykkende og oppløftende sider.

LITTERATURLISTE:

Adams, Robert (2008): *Empowerment, Participation and Social Work*. (Fourth edition), Palgrave Macmillan.

Bibelen: Bibelselskapets oversettelse 2011

Blom, Svein (2012): Holdninger til innvandring og innvandrere 2012 i *Statistisk Sentralbyrås Rapporter 41/2012*. SSB, Oslo – Kongsvinger

Borchgrevink, Tordis (2002): Likestilling. Det flerkulturelle demokratiets hodepine i Brochmann, Grete, Borchgrevink, Tordis og Jon Rogstad: *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Gyldendal Akademisk

Brudvik, M. *Strategisk analyse (SWOT-analyse)*. Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten www.kunnskapssenteret.no. URL: <http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Kampanjer/ry/SWOT-analyse.pdf> (lest 28. april 2013)

Frogner, (2006): Bymisjon, Magasin fra Kirkens Bymisjon 02/2006. URL: http://www.bymisjon.no/PageFiles/9153/Bymisjon_2_06_siste.pdf (lest 1. mai 2013)

Grung, Anne Hege (2004): Kvindeperspektiv på kristen-muslimsk dialog i Rasmussen, Lissi og Lena Larsen (red.): *Islam, kristendom og det moderne. En antologi*. Tiderne skrifter, København

Grung, Anne Hege (2008): Religionsdialog og kjønn, i St.Sunniva, 4/2008. URL: <http://www.kirken.no/storstavalt/prosjekt/files/Gutter%20og%20jenter%20i%20kirka,%20resurshefte1.pdf> (lest 2. mai 2013)

Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd, Den norske kirke (2007): Felleserklæring om trosfrihet og konvertering fra Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke. I *Kompendium Master i diakoni, MGD 230 Diakonien samfunnsmessige kontekst*, Diakonhjemmets høgskole, høst 2011 (s. 22-23)

Johannessen, Asbjørn, Tufte, Per Arne og Line Christoffersen (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag AS

Jordheim, Kari (2009): Plan for diakoni i Den norske kirke – en presentasjon, i Johannessen, Kai Ingolf, Jordheim, Kari og Kari Karsrud Korslien (red.): *Diakoni – en kritisk lesebok*, Tapir Akademisk Forlag, Trondheim

Jordheim, Kari (2011): Diakon i menighet, i Dietrich, Stephanie, Korslien, Kari Karsrud og Kjell Nordstokke (red.): *Diakonen – kall og profesjon*, Tapir Akademisk Forlag, Trondheim

Kirkemøtet (2005): Norges asyl- og flyktningpolitikk. KMsak 06/05

Kirkemøtet (2006): Innvandring og integrering. Den norske kirkes rolle i et flerkulturelt samfunn. KMsak 11/06

- Kirkemøtet (2006): Utfordringer i religionsmøte. KMsak 12/06.
- Kirkemøtet (2012): Evaluering av demokratireforma. KMsak 12/12.
- Kirkemøtet (2013): Tilstandsrapport for Den norske kirke 2012. KMsak 03/13 – Saksdok. 6.
- Kirkemøtet (2013): NOU 2013:1 Det livssyns åpne samfunn - Stålsett-utvalget. KMsak 11/13.
- Kirkemøtet (2013): Valgordninger for de kirkelige valg. KMsak 10/13.
- Kirkerådet (2007): *Plan for diakoni i den norske kirke*
- Kirkerådet (2013): *Kirkeordning etter 2013. Et refleksjonsdokument.*
- Leganger-Krogstad, Heid (udatert) : *Dialog om religion i skolen – hva menes med dialog om religion.* Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo. URL: http://folk.uio.no/heidl/Presentasjoner/Dialog_om_religion_i_skolen.ppt (lest 2. mai 2013)
- Leirvik, Oddbjørn (2003): 15 år med kristen-muslimsk dialog i Norge i *Norsk Tidsskrift for Misjon*. 3:2003. URL:
- Leirvik, Oddbjørn (2007): *Religionspluralisme. Mangfold, konflikt og dialog i Norge*, Pax forlag A/S, Oslo URL: http://www.emmausnett.no/ressurser/leirvik_kr.musl.shtml (lest 2. mai 2013)
- Lutheran World Federation (2004): *Mission in Context*
- Lutheran World Federation (2010): *Diakoni i kontekst*
- Mellomkirkelig råd (2006): *Veiledning i religionsmøte. Hjelp til åpenhet og respekt mellom mennesker fra ulike trossamfunn (Vedtatt i Kirkemøtet 2006)*
- Mellomkirkelig råd (2007): *Troende møter troende. Et studiehefte om religionsmøte.* Utarbeidet av teologisk nemnd under Mellomkirkelig råd.
- Mellomkirkelig råd (2008): Hovedprinsipper for Mellomkirkelig råds interreligiøse engasjement. URL: <http://www.kirken.no/?event=downloadFile&FamID=206507> (lest 25. februar 2013)
- Nissen, Johannes (2012), Towards a transformation of power: New Testament perspectives on diaconia and empowerment, i *Diaconia*, vol. 3, 26-43.
- Nordstokke, Kjell (2012), Empowerment in the perspective of ecumenical diaconia, i *Diaconia*, vol. 3, 185-195)
- NOU (2013): *Det livssyns åpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitik.* Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 25. juni 2010. Oslo, Norges offentlige utredninger 2010:1.

Rasmussen, Lissi (1997): *Diapraksis og dialog mellem kristne og muslimer*. Aarhus University Press

Rasmussen, Lissi (red.) (2007): *Bridges Instead of Walls. Christian-Muslim Interaction in Denmark, Indonesia and Nigeria*. Lutheran University press US and the Lutheran World Federation Geneva

Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget

Universitetet i Oslo: Teologisk fakultet/Kirkelig Dialogsenter (2012): Dialogisk menighet: Samhandling på tvers av tro og livssyn i lokalsamfunnet – et kurstilbud. URL: <http://www.tf.uio.no/studier/evu/kurs/diapraksis/> (lest 2. mai 2013)

Vik, Lars Jørgen (2007): Makt og myndiggjering – utfordringer for helse- og sosialarbeidarar, i Tor-Johan Ekeland og Kåre Heggen (red.): *Meistring og myndiggjering*, Gyldendal Norsk Forlag AS

WCC (2012): *Together towards life: Mission and evangelism in changing landscapes. A New WCC Affirmation on Mission and Evangelism* (utkast til document til WCC 10th Assembly at Busan, Korea, i november 2013)

Informasjonsskriv

Til nåværende og tidligere diakoner ansatt i Den norske kirke og deltakere med ulik religiøs bakgrunn som er med i aktiviteter som har sitt utspring fra eller er tilknyttet Den norske kirke

Hva kan diakonien tilføre religionsmøte mellom kristne og muslimer i Norge?

I forbindelse med min masteroppgave på diakonistudiet på Diakonhjemmets Høgskole i Oslo våren 2013, ønsker jeg å foreta intervjuer som kan ligge til grunn for en analyse av hva diakonien kan tilføre religionsmøte mellom kristne og muslimer i Norge. Jeg vil særlig legge vekt på å kartlegge motivasjon for deltakelse, erfaringer, medbestemmelse, organisering og framtidssøker.

Jeg ønsker å foreta individuelle intervjuer med diakoner og eventuelt andre kirkelige ansatte. Intervjuer med deltakere i ulike aktiviteter og samtalegrupper vil jeg gjøre i disse gruppene, altså som gruppeintervjuer.

Opplysningene jeg får tilgang til, vil bli behandlet konfidensielt, og det er kun jeg og min veileder som vil ha tilgang til dem. Det vil ikke bli gjort referanse til annet enn kjønn, alder og eventuell religionstilhørighet der det er relevant i masteroppgaven. Jeg tenker å bruke lydopptak på intervjuene. Opptakene vil slettes når prosjektet er avsluttet. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS for godkjenning.¹⁶

Studien gjennomføres av:

Eleanor Brenna
Masterstudent i diakoni
Diakonhjemmets Høgskole
Mobiltelefon: 97 12 11 47
E-post: eleanor_brenna@hotmail.com

Veileder for studien:

Kjell Nordstokke
Professor i diakoni
Diakonhjemmets Høgskole
Telefon: 22 45 18 54
E-post: nordstokke@diakonhjemmet.no

---

¹⁶ Brev mottatt 24.02.13 fra NSD at prosjektet likevel ikke var innrapporteringspliktig.

Intervjuguide til informanter som deltar i aktiviteter hvor mennesker med ulike religiøs tro møtes:

Motivasjon

Hvorfor valgte du å bli med i denne aktiviteten (for eksempel samtalegruppe, trimgruppe, turgruppe, el.l.)

Hvordan kom du i kontakt med denne gruppen?

Hvilke forventninger hadde du/hva ønsket du skulle skje?

Erfaringer

Hvilke erfaringer hadde du tidligere – og hvordan vil du sammenlikne tidligere erfaringer med den du har gjort deg nå i denne gruppen?

Ble forventningene dine innfridd?

Oppdaget du andre ting ved å være med i gruppen/aktiviteten enn det du hadde forventet?

Endret motivasjonen din til å delta seg etter hvert?

Ble du overrasket eller skuffet i forhold til forventningene dine til aktiviteten?

Hva synes du er bra med å være med i disse aktivitetene?

Hva er vanskelig for deg med å være med i aktivitetene?

Har religion vært noe tema dere snakker om?

Hvordan snakker dere om religion i gruppen?

Hva er foranledningen til at dere snakker om religion sammen?

Hvilke temaer knyttet til religion snakker dere om sammen?

Hvilke andre temaer snakker dere om sammen?

Medbestemmelse

Hvordan skjer planleggingen av aktivitetene du er med på?

Har du selv vært med på å planlegge hvilke aktiviteter dere skal ha sammen?

Hva ville du gjerne gjort sammen med de andre du er blitt kjent med gjennom denne aktiviteten du deltar i?

Ønsker for framtiden

Hva er viktig for deg for at du vil være med i slike aktiviteter framover?

Hvilke nye forventninger har du?

Hvilken rolle har du i framtidige aktiviteter?

Hva kan være grunner til at du ikke lenger ville prioritere å være med i aktivitetene?

Intervjuguide for diakoner som arrangerer eller har arrangert aktiviteter hvor mennesker med ulik religiøs tro møttes:

Motivasjon

Hvorfor ønsker/ønsket du å være delaktig i aktiviteter som bringer mennesker med ulik religiøs tro sammen? Hva forankrer/forankret du arbeidet i, hva er/var motivasjonen? Hva forventet du skulle komme ut av aktivitetene?

Initiativ og gjennomføring

Hvilke aktiviteter er du eller menigheten involvert i hvor mennesker med forskjellig religion møtes?

Hvorfor er akkurat disse aktivitetene valgt?

Hvordan planlegges aktiviteten?

Hvem er med på aktivitetene? Kjønn og aldersfordeling

Hvordan rekrutteres de?

Hvem organiserer og leder aktivitetene?

Hva er formålet med aktivitetene?

Erfaringer

Hva vil du beskrive som viktige erfaringer du har gjort i arbeidet med å skape møteplasser, samarbeidsprosjekter eller andre aktiviteter?

Hva slags støtte har du erfart fra menighetens medlemmer, menighetsråd, diakoniutvalg?

Hvordan vurderer du den støtten?

Har folk i menigheten deltatt i aktivitetene (inkl medlemmer i diakoniutvalg/menighetsråd osv.)?

På hvilken måte deltok de?

Er diakonen kjent med Dnk sine vedtak (Kirkemøte, Mellomkirkelig råd) og ressursmaterieell i forhold til religionsmøte? Hvilke deler av disse vedtakene/dokumentene har vist seg nyttige/relevante i arbeidet du har vært engasjert i?

Hvordan ser diakonen på erfaringen med aktiviteter hvor mennesker med forskjellig religion møtes. Er det utviklet som diakonale tiltak? Bidrar erfaringen til impulser til trosopplæringsarbeid/konfirmantarbeid?

I framtiden

Er arbeidet med å bringe mennesker med ulik religiøs bakgrunn noe som du også vil arbeide med i framtiden? Begrunn eventuelt ja eller nei.

Hvilke forventninger har du framover til aktiviteter hvor mennesker med ulik tro møtes?